

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СЕКТОРОТ НА МСП ЗА 2016 ГОДИНА

**АГЕНЦИЈА ЗА ПОДДРШКА НА
ПРЕТПРИЕМНИШТВОТО НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА**

Април 2017

Авторските права на овој извештај ги задржува Агенцијата за поддршка на претприемништвото на Р.М

Барањата за користење на овој документ во целост или на делови од истиот се доставуваат до Агенцијата за поддршка на претприемништвото на Р.М – Архива.

Содржина

Листа на табели и графיקони.....	4
Кратенки	6
Хронологија.....	11
1. Макроекономска состојба	17
1.1 Макроекономско опкружување во Република Македонија	18
1.2 Бруто вредност на производството според основни цени	21
1.3 Бруто додадена вредност по основни цени	23
2. Правна рамка	24
2.1 Отворање на бизнис.....	24
2.2 Едношалтерски систем за регистрација.....	25
2.3 Класификација на претпријатијата	32
3. Претпријатија во Република Македонија- големина и структура	33
3.1 Претпријатијата во Република Македонија.....	34
3.2 Активни претпријатија по сектори.....	35
4. МСП и надворешната трговија	40
4.1 Извоз од Република Македонија.....	45
4.2 Увоз во Република Македонија.....	47
5. МСП и вработувањето	49
5.1 Вработување во Република Македонија	50
5.2 Самовработување	51
5.3 Вработување по сектори на економска активност.....	54
5.4 Вработување според видот на сопственост на претпријатијата.....	55
5.5 Невработеност во Република Македонија	57
6. Финансиска состојба и финансирање на МСП	60
6.1 Добивка (профит) и загуба на претпријатијата	60
7. Даночна политика	62
8. Бизнис демографија и бизнис динамика.....	68
8.1 Активни претпријатија по општини	68
8.2 Занаетчии	71
8.3 Трговец поединец.....	74
9. МСП Иновации истражување и развој	75
10. Профитабилност, инвестиции и финансии.....	83
Користена литература	89

Листа на табели и графикони

Графикон 1-1 Приказ на БДП на светот, Сад, Кина и земјите на ОЕЦД	17
Табела 1-1 Основни макроекономски показатели	18
Табела 1-2 Бруто вредност на производството по тековни цени и по сектори	22
Табела 1-3 Бруто додадена вредност по сектори	23
Табела 2-1 Трошоци поврзани со регистрација на претпријатија	30
Табела 2-2. Класификација на претпријатијата	32
Графикон 3-1 Број активни деловни субјекти од 2011-2016 год.	34
Табела 3-1 Број на активни претпријатија по сектори во 2016 година.	35
Графикон 3-2 Процентуално учество на активните претпријатија во 2016 година.	37
Табела 3-2 Број на ново регистрирани претпријатија преку едно-шалтерскиот систем (2011 - 2016)	37
Графикон 3-3 Број на ново регистрирани претпријатија од (2006-2016)	38
Табела 4-1 Стоковна размена на Р.М. со странство, јануари - декември 2016 година	42
Табела 4-2 земји со најголем обем на размена со Република Македонија	43
Графикон 4-1 10 5 земји со кој имаат најголем обем на трговија со Р.Македонија во 2016 година (изразено во %)	45
Табела 4-3 10 земји во кои македонските претпријатија највеќе извезуваа во 2016 година (изразено во %)	45
Графикон 4-2 10 земји во кои македонските претпријатија највеќе извезуваа во 2016 (изразено во %)	46
Табела 4-4 10 земји од кои македонските претпријатија највеќе увезуваа во 2016 година	47
Графикон 4-3 10 земји во кои македонските претпријатија највеќе увезуваа	

во 2016 (изразено во %)	48
Табела 4-5 Покриеност на увозот со извозот во 2016 година	48
Графикон 4-4 Покриеност на увозот со извозот 2006-2016 годин (изразена во %)	49
Графикон 5-1 Работоспособно население според економската активност во 2016 година (изразено во %)	51
Табела 5-1 Кандидати за проектот самовработување за 2016 година	54
Табела 5-2 Број на вработени по сектори на економска активност во 2016	54
Табела 5-3 Број на вработени во претпријатија според видот на сопственоста на претпријатијата во 2016 година	56
Графикон 5-2 Стапки на невработеност на населението по возрастни групи и по пол за 2016 година	58
Табела 5-4 Стапка на невработеност според степенот на образование	58
Табела 6-1 Добивката и загубата остварена кај претпријатијата	61
Графикон 6-1 Процентуална добивка кај претпријатијата	62
Табела 7-1 Даночни стапки	66
Табела 8-1 Активни деловни субјекти по големина, по општини	69
Табела 8-2 Број на занаетчи кои поднеле годишна завршна сметка во 2016 година	72
Табела 10-1 Странски директни инвестиции по години во милиони евра	85
Табела 10-2 Процентуална распределба на СДИ	86

Кратенки

АВРМ - Агенција за вработување на Република Македонија

АППРМ – Агенција за поддршка на претприемништвото во Република Македонија

АСИПИ -Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот

АСО - Агенција за супервизија на осигурување

БПП - Бруто полисирана премија

БДП - Бруто домашен производ

ДЗС - Државен завод за статистика

ДДВ - Данок на додадена вредност

ЕБОР - Европска банка за обнова и развој

ЕАГФ - Европски земјоделски гарантен фонд

ЕИБ - Европска инвестициска банка

ЕК- Европска комисија

ЕУ - Европска унија

ИКТ- Информатичко – комуникациска технологија

ИПА - Инструмент за претпристапна помош

ИПАРД - Инструмент за претпристапна помош за рурален развој

ЈИЕ - Југоисточна Европа

МБПР - Македонска банка за поддршка на развојот

МЗШВ - Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство

МИОА - Министерство за информатичко општество и администрација

ММФ - Меѓународен монетарен фонд

МОН - Министерство за образование и наука

МСП - Мали и средни претпријатија

МТСП Министерство за труд и социјална политика

НБРМ - Народна банка на Република Македонија

НКД - Национална класификација на дејности

ОЕЦД - Организацијата за економска соработка и развој

ПЕП - Претпристапна економска програма

СДИ - Странски директни инвестиции

ССА - Спогодба за стабилизација и асоцијација

ТИРЗ - Технолошко индустриски развојни зони

Предговор

Иако голем дел од светската и европската економија сеуште се соочуваше со големи предизвици и ризици, 2016^{та} година успеа да го достигне претходно прогнозираниот економски раст кој во најголем дел се должи на позитивните влијанија на политиките за раст и развој, на јавната, а особено на приватната потрошувачка. Споредувајќи ги кварталните извештаи на Еуростат за 2016 година со извештаите за истите квартали од минатата година може да се забележи дека реалниот БДП во еврозоната бележеше зголемување, како и вработеноста која се зголемуваше бавно но со стабилно темпо додека стапките на невработеност продолжуваа да опаѓаат иако не успевајќи да го достигнат нивото од пред кризата.

Поконкретно можеме да кажеме дека економскиот аутпут достигна стабилно ниво, односно имаше тенденција на зголемување секако со различни стапки поради структурните економски карактеристики и различни циклични политики во одделни земји но сепак следствено на тоа со сигурност може да се заклучи дека во наредните години се очекува подобрување на економиите на сите членки на Еу на глобално ниво од 1,6% во 2017 година и 1,8% во 2018 година според извештајот на Европската Комисија за 2016 и економското прогнозирање за годините што следат.

Секторот на мали и средни претпријатија поради големиот процент на застапеност во целокупниот број на претпријатија (99% од претпријатијата во Еу и Сад односно преку 50% од вработувањата во приватниот сектор и околу 65% од новите работни места) е клучен за обезбедување на економски раст, иновации, создавање на работни места и социјална интеграција како и на ниво на една држава така и на ниво на една економска заедница како што е Еу.

Поради овие карактеристики секторот на МСП во првите години на пост кризното економско заздравување значајно придонесе за диспропорционално зголемување на невработеноста од 2008 до 2013-та година но и следственото нејзино намалување при крајот на 2013 година, поконкретно со неговата компаративна предност, односно способноста правовремено и флексибилно да се адаптира и да ги задоволи промените на пазарот наложени од целокупните внатрешни и надворешни реформи во економијата со цел успешно излегување од економската криза и намалување на нејзините негативни последици .

Европската Комисија во Годишниот Извештај за Европските МСП за 2015/16 година проектираше дека позитивниот тренд од минатите години во врска со МСП во ЕУ28 ќе продолжи, иако со намален интензитет при што во 2016-та година со годишен очекуван раст од 2.7% и 2017 од 4.0%. Годишниот пораст на стапката на вработеност во МСП во ЕУ28 е проектиран на 0.9% односно 1.0%, додека стапката на зголемување на бројот на МСП е проектирана на 1.1% и во 2016 и за 2017 година.

Во Македонија, според минатогодишниот извештај на Опсерваторијата за МСП, бројките одразуваат слична состојба во застапеност на МСП во однос на вкупниот број претпријатија како и во рамките на ЕУ.

Во однос на постоењето и работењето на Опсерваторијата за МСП при Агенцијата за Поддршка на Претприемништво на Република Македонија и нејзините годишни извештаи за секторот на МСП важно е да се истакне дека нејзина цел е создавањето на одржлив механизам за континуирано следење, анализа и подготовка на политики кои се во интерес на приватниот сектор во Р.М. За таа цел, годишните извештаи во голема мера им помагаат на креаторите на политиките во државата, особено на луѓето кои работат во Министерствата, поточно во секторот за развој на МСП и сл. Овие извештаи се од есенцијално значење при изработката на најразлични анализи, трудови и извештаи од страна на голем број институции, организации и проекти.

При изработката на овие извештаи, Опсерваторијата преку ex post анализа се фокусира на учинокот на досегашните спроведени политики преку нејзиниот горенаведен механизам за следење, анализа и подготовка на истите, користејќи ја методологијата по урнек на Европската опсерваторија за МСП од Холандија која пак изработува извештаи за претпријатијата од ЕУ. Иако како главен извор на информации на Опсерваторијата се користи базата на податоци на Централниот регистар на Република Македонија, истата користи информации и од Државниот Завод за Статистика, Фондот за ПИОМ, Министерство за економија, Министерство за финансии, банкарскиот сектор и голем број други релевантни институции кои со своите информации придонесуваат за целокупната изработка на овој извештај.

Со почит,

Тимот за изработка на извештајот за мали и средни претпријатија

Хронологија

Година	Основни фактори кои што влијаат на бизнис опкружувањето и претприемништвото
1991	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Независност. Македонија објави независност од Југославија и се одвои од истата, единствена република која го стори тоа по мирен пат
1992	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Економска криза. Инфлација 1 780 %
1993	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Членство во ООН ▪ Формирана нова Влада, со учество на албанска партија ▪ Пад во економијата
1994	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Попис на населението ▪ Започнување на процесот на приватизација ▪ Воведување на Програмата на ММФ за подобрување на макроекономската стабилност
1995	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Трговско ембарго од Грција ▪ Санкции од ООН
1996	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Донесен е Закон за трговски друштва
1997	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Девалвација на денарот
1998	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Донесен Закон за занаетчиство ▪ Стратегија за привлекување СДИ ▪ Развој на финансискиот пазар ▪ Раст на реален БДП од 3.4% ▪ Извозот за прв пат од стекнувањето независност го надминува увозот, а странските инвестиции го надминаа износот на сите досегашни СДИ
1999	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Кризата во Косово предизвика прелевање на 360 000 жители од Косово ▪ Пораст на тензии ▪ Донесен е Закон за банки и хартии од вредност

2000	<ul style="list-style-type: none">▪ Донесен е Закон за додадена вредност▪ Раст на реалниот БДП од 4.6%, со што се заокружи годишната континуирана економска експанзија▪ Царинското законодавство стапува на сила со што се обезбедува усогласување со стандардите на Европската унија
2001	<ul style="list-style-type: none">▪ Безбедноста криза во државата. Конфликтот се иницирање во селото Танушевци на 18 Февруари▪ Потпишувањето на Охридскиот рамковен договор и Спогодбата за демилитаризација▪ Потпишување на Спогодбата за стабилизација и асоцијација▪ Годишен пораст на БДП од -4.5%
2002	<ul style="list-style-type: none">▪ Попис на населението▪ Парламентарни избори▪ Измени на Законот за трговски друштва. Измените се однесуваа на процесот на регистрација на претпријатијата и измена на дефиницијата за правата И обврските на управителите И акционерите.▪ Парламентот ја усвои “Е-Декларацијата” - заложба на Владата за забрзување на електронската трговија▪ Владата ја донесува националната стратегија за МСП▪ Донесен е Закон за банки за микрофинансирање▪ Годишен пораст на БДП од 0.9%
2003	<ul style="list-style-type: none">▪ Република Македонија станува членка на Европската повелба за мали претпријатија▪ Република Македонија станува членка на СТО▪ Усвоен е Закон за Агенција за поддршка на претприемништво▪ Потпишување на Станд-бсаранжман со ММФ▪ Намалување на данокот за ДДВ од 19% на 18%▪ Усвојување на Законот за поттикнување на вработувањето▪ Усвојување на Законот за државна помош. Поддршка ќе им биде доделена на МСП за договарање на консултантски услуги и обука за подобрување на нивното работење.▪ Годишен пораст на БДП од 2.8%

2004	<ul style="list-style-type: none">▪ Донесен е нов Закон за трговски друштва▪ Донесен нов Закон за трговија▪ Донесен нов Закон за вршење на занаетчиска дејност▪ Склучени неколку билатерални договори за слободна трговија со неколку земји.▪ Целосна имплементација на Законот за перење пари▪ Екипирање на финансиската полиција▪ Преговори за нов аранжман со ММФ▪ Годишен пораст на БДП од 2.9%▪ 1 ЕУР = 61.5 МКД
2005	<ul style="list-style-type: none">▪ Република Македонија се стекна со статус на земја кандидат за членство во ЕУ▪ Формирање на Европскиот информативен кореспондентен центар▪ Се реализираше ваучер шемата за давање на консултантски услуги во два пилот региони- Скопје и Струмица▪ Се формираше форум за МСП▪ Се усвои правна рамка за формирање на Гарантен фонд▪ Се направија преговори за нов аранжман со ММФ▪ БДП порасна за 3,8%▪ 1 ЕУР=61,5 МКД
2006	<ul style="list-style-type: none">▪ Воспоставен е едно-шалтерски систем за регистрација на компаниите▪ Усвоена е нова верзија на Стратегијата за МСП▪ Усвоена е 4 годишна програма за МСП▪ Намелени се каматните стапки▪ Намалена е стапката за данок на добивка и персонален данок на 12% (рамен данок)▪ 1 ЕУР=61,2 МКД

2007	<ul style="list-style-type: none">▪ РМ се рангираше на 4-то место како земја реформатор според Извештајот за деловно работење (наСветската банка)▪ РМ се рангираше на 84 место во поглед на борба против корупцијата според организацијата за меѓународна транспарентност▪ Намалена е стапката за данок на добивка и персонален данок на 10% (рамен данок)▪ БДП порасна за 5,1%▪ 1 ЕУР=61,2 МКД
2008	<ul style="list-style-type: none">▪ Цената на нафтата во јуни се искачи на рекордно највисоко ниво 133,8 САД долари за еден барел▪ Најнизок процент на невработеност▪ Почеток на светска економска криза▪ БДП порасна за 4,9%▪ 1ЕУР=61.27МКД
2009	<ul style="list-style-type: none">▪ Глобална финансиска и економска криза▪ Владата воведи 4 антикризни мерки▪ Нулта даночна стапка на данок на добивка▪ Намалена инфлација (просек на трошоци за живеење)▪ БДП се намали за 0,8%▪ 1ЕУР = 61,27 МКД
2010	<ul style="list-style-type: none">▪ Македонија и официјално излези од рецесијата▪ Со владините антикризни мерки Македонија има трет најдобар економски резултат во Европа▪ Раст на вкупните кредити кон приватниот сектор, истовремено зголемување на вкупниот депозитен потенцијал на банките за 15%.▪ БДП се зголеми за 2,9%▪ 1ЕУР = 61,51 МКД

2011	<ul style="list-style-type: none">▪ Во работа е пуштен системот за Електронска регистрација на правни лица;▪ Индустриското производство регистрира раст од 3,3%;▪ Намалување на бројот на регистрирани невработени лица за 12,5%;▪ БДП се зголеми за 2,8%;▪ 1ЕУР = 61,53 МКД;
2012	<ul style="list-style-type: none">▪ Република Македонија е трет топ реформатор во светот, според Извештајот на Светска банка „Дуинг бизнис 2012“▪ Намалување на бројот на регистрирани невработени лица за 13,4%;▪ БДП се намали за 0,4%;▪ 1ЕУР =61,53 МКД;
2013	<ul style="list-style-type: none">▪ Македонија по четврти пат меѓу десетте врвни економии каде се подобрило деловното и регулаторно окружување според “Дуинг бизнис”▪ Македонската економија забележа значително закрепнување,при реален раст на БДП од 2.9%,▪ Основан Фонд за иновации и технолошки развој▪ Индустриското производство забележа раст од 9,5%;▪ БДП се зголеми за 2,9%▪ 1ЕУР = 61,58 МКД
2014	<ul style="list-style-type: none">▪ Македонија е рангирана на 3-то место од 189 држави за започнување на бизнис според “Дуинг бизнис”.▪ Воспоставен е електронски систем за регистрација на правни лица.▪ Индустриска реална стапка на раст 30,5%▪ БДП се зголеми за 3,5%▪ 1 ЕУР = 61,62 МКД▪ 1 УСД = 46,4 МКД

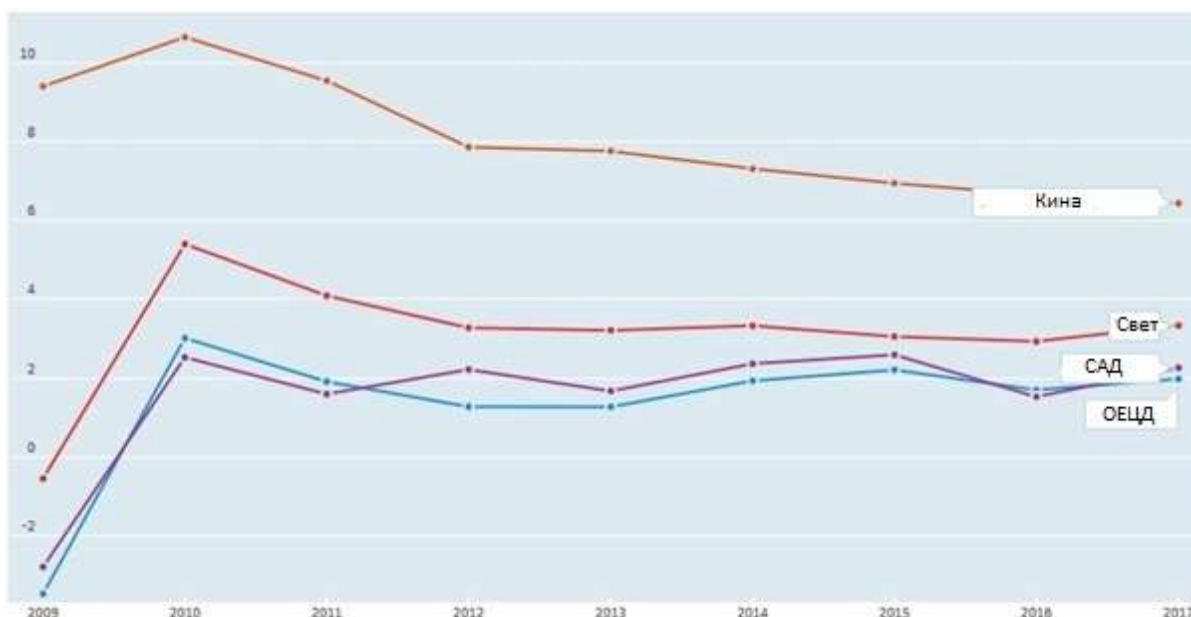
2015	<ul style="list-style-type: none">▪ Македонија сеуште котира високо на ранг листата на Дуинг бизнис во извештајот на Светска Банка односно се наоѓа помеѓу првите 5 во Европа и првите 10 во светот.▪ Измени во законот за платен промет односно воспоставување на европските стандарди за платен промет при што се создава основ за услугите за плаќање да ги вршат и економски субјекти што не се деловни банки.▪ БДП се зголемува за 3.7%▪ 1 ЕУР = 61.49 МКД▪ 1 УСД = 50.64 МКД
2016	<ul style="list-style-type: none">▪ Македонија се наоѓа меѓу десетте врвни економии за водење бизнис односно представува најдобро рангирана земја во Источна Европа заемајќи го 10-тото место помеѓу 190 економии според Дуинг бизнис извештајот на Светска Банка.▪ Кредитната агенција Фич го намали рејтингот на македонските долгорочни државни обврзници во странска и домашна валута на Р.Македонија со „ББ”▪ Измени на законот за трговски друштва за поддршка на бизнис секторот – Намалување на општиот резервен фонд на компаниите од 15% на 5%.▪ Донесен предлог закон на Законот за банките со цел усогласување на работењето на банките со Базелскиот принцип.▪ 1 ЕУР = 61.58 МКД▪ 1 УСД = 56.57 МКД

1.Макроекономска состојба

Проекциите за раст на глобалната економија во првите месеци од 2016 беа намалени, како резултат на зголемената неизвесност и нагласени надолни ризици поврзани со послабиот раст на брзорастечките економии (особено Кина) и земјите во развој, нестабилноста на глобалните финансиски пазари и на пазарите на примарни производи, и поради геополитичките ризици поврзани со бегалската криза и кризните региони (Украина, Среден Исток) и сл.

Референдумот во Велика Британија, што првично предизвика шок на финансиските пазари и намалување на довербата кај инвеститорите и нивото на инвестиции, придонесе за надолен тренд на растот во третиот и четвртиот квартал од 2016 истотака и за сосема оправдани конзервативни проекции за првите 2 квартали од следната 2017 година.

Графикон 1-1 Приказ на БДП на светот, Сад, Кина и земјите на ОЕЦД (2009 – 2016)

Извор:Економска комисија 2017

Според извештаите на Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД) реалниот БДП мерен во светски рамки за 2016^{та} изнесуваше 2.94% и за прв пат после неколку години се намали под 3% додека во земјите на ОЕЦД, САД и Кина изнесуваше 1.70%, 1.53% односно 6.66%. Сепак, согледувајќи ги индикациите и проекциите на глобален економски план наредните години може да се очекува, иако незначително, подобрување на економските движења судејќи според прелиминарните извештаи на горенаведените институции.

1.1 Макроекономско опкружување во Република Македонија

И покрај тоа што последиците од глобалната економска криза иако ослабени, беа се уште очигледни, неможе а да не се забележи дека кај макроекономското опкружување во земјата во 2016 година постоеа значителни ефекти на закрепнување. Економските

програми на политиките за раст и развој, стабилниот девизен курс и позитивната состојба во билансот на плаќања, пред се поради зголемениот број на директни инвестиции, значително помогнаа за подобрување на целокупната економија во Р.М. успешно спротиставувајќи се на внатрешните и надворешни предизвици како што се политичката нестабилност, надворешните влијанија на мигрантската криза и тешкотиите во економиите на соседните земји.

Табела 1-1 Основни макроекономски показатели

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
(%)								
<i>Реален сектор</i>								
Реален раст на БДП	-0,8	2,6	2,8	-0,4	2,9	3.5	3.8	2.4
Индустија реална стапка на раст	-10,7	3.4	-0,5	2,8	5.8	4.3	6.9	-0.8
Инфлација (просек на трошоци за живеење)	-0,8	1,6	3,9	3,3	2,8	-0.3	-0.3	-0.2
Стапка на вработеност (просек)	38,4	38,7	38,9	39,00	40,6	41.2	42.1	43.0
Стапка на невработеност (според дефиниција на ИЛО)	32,2	32,0	31,4	31,0	29,0	28,0	26.1	23.7
Трговско салдо (% од БДП)	-25,1	-22,5	-24,4	-25,7	-21.4	-20.5	-19	-18.9
Јавен долг (% од БДП)	26,2	27,2	32,0	38,3	40,5	45,9	46.5	52.7
<i>Надворешен сектор Тековни цени во УСА долари</i>								
Бруто домашен производ (мил) номинална	9 423	9 426	10 549	9 929	10 859	11 319	10 059	10 409
Бруто домашен производ по жител	4 595	4 586	5 101	4 737	5 228	5 526		

Извоз (милиони)	2 691	3 351	4 478	4 015	4298	4934	4 410	4 713
Увоз (милиони)	5 043	5 474	7 027	6 522	6 599	7 277	6 289	6 648
Трговски биланс (милиони)	-2 364	-2 123	-2548	-2507	-2320	-2342	/	/
Странски директни инвестиции (милиони)	201	212	478	143	335	347	/	/
<i>Работна сила</i>								
Број на невработени	298873	300439	294963	292502	277219	268809	248933	225049
Број на вработени	629901	637855	645855	650554	678838	690188	706576	723550

Извор: Министерство за финансии, Народна Банка на Република Македонија 2017

Според извештајот на Народната Банка на Р.М. за макроекономските показатели објавен во Јануари 2017, БДП како индикатор на економскиот раст во првиот квартал од 2016 изнесуваше 2.6% додека во вториот се искачи на 3.1% веќе во третиот квартал се намали на 2.4% при што на годишно ниво изнесуваше 2.4% значително намален за 1.4% од претходната година. Кај стапката на инфлација од почетокот па се до средината на 2016 забележуваме намалување од -0.4% односно -0.7% во првиот и вториот квартал, додека во третиот се зголемува на 0.2% и на крајот на годината изнесува -0.2%. Стапката на активност на населението во овој период изнесуваше 56.5%, стапката на вработеност 43.1% додека стапката на невработеност во анализираниот период циркулираше околу 23.7% при што може да се забележи значително намалување во споредба со 2015 година каде што овој индикатор на годишно ниво изнесуваше 26.1%.

Во врска со јавните финансии односно целокупната монетарна политика според Фискалната стратегија на Р.М. (2017-2019), Министерството за Финансии истакнува дека за Република Македонија и понатаму од витална важност е нивното прудентно управување. Буџетот има големи влијанија врз сите економски и социјални текови во општеството, па така неговото политичко значење особено се зголемува во услови на силни предизвици во домашната и светската економија, како и на внатрешни и надворешни неизвесности.

Во врска со меѓународната инвестициска позиција за 2016 година може да се забележи дека бруто надворешниот долг изнесуваше 7.253,2 милиона евра, или 73,5% од БДП, што претставува раст од 4,1 п.п. од БДП, во споредба 2015 година. А нето надворешниот долг, како дополнителен показател за надворешната позиција на економијата, изнесуваше 2.669,8 милиони евра, или 27,1% од БДП, што во однос на 2015 година претставува раст за 2,2 п.п. Но показателите за надворешната задолженост на домашната економија покажуваат дека надворешниот долг сеуште се наоѓа во безбедната зона.

Остварениот буџетски дефицит во најголем дел беше финансиран преку надворешно задолжување на државата, преку емисија на еврообврзница на меѓународните финансиски пазари и преку нова нето-емисија на државни хартии од вредност. Овие финансиски текови беа доволни за покривање на дефицитот во тековната сметка и за зголемувањето на девизните резерви.

Насоките и политиките кои се дел од Фискалната стратегија се основа за сите проекции повразни со јавните приходи и расходи на среден рок. Насоките кои се утврдени во Фискалната стратегија претставуваат прв чекор за соодветна алокација на буџетските средства, со цел да се постигне поголем развој. Макроекономската политика на Р.М. е во функција на остварување на стратешки определби кои се поистоветуваат со стратешките определби и начелата на ЕЦБ при Европската Унија односно начелата за долгорочен и одржлив економски раст, задржување на финансиската и макроекономската стабилност, зголемување на конкурентноста на економијата, зголемување на вработеноста и подобрување на целокупниот животен стандард на населението.

Овие цели се остваруваат преку унапредување на деловното окружување, водење на даночна и царинска политика во функција на поддршка на развојот на економските субјекти, поттикнување на инвестициска активност и привлекување на странски директни инвестиции, развој на човечкиот капитал и економската инфраструктура на земјата.

Остварувањата покажуваат дека и во опкружување со зголемени ризици поврзани со фактори од домашна е надворешна природа и во 2016 домашната економија остана на едно солидно ниво. Економијата и понатаму закрепнува со добро темпо иако поддржана и преку кредитната политика односно активност на домашните банки без ценовни притисоци со одржување на соодветно ниво на девизните резерви. Иако целокупната

економија сигнализира стабилност и опоравување сепак не смеат да се исклучат ризиците што демнат од домашната политичка сцена и од надворешните фактори.

1.2 Бруто вредност на производството според основни цени

Според статистичкиот годишник на државниот завод на статистика на Република Македонија, во делот за Национална економија и финансии Бруто-вредност на производството се дефинира како вредност на произведените стоки и извршените услуги во текот на една година, независно дали тие во целост се продадени или дел од нив се ставени во залихи. Вредноста на производството се состои од три вида на производство: пазарно производство, производство наменето за сопствена финална употреба и непазарно производство. Поради специфичниот карактер на одредени дејности, бруто-вредноста на производството се дефинира на различен начин. Така, на пример, во трговијата, бруто-вредноста на производството претставува разлика помеѓу продажната и набавната вредност на продадената трговска стока, односно бруто-вредноста на производството е еднаква на бруто-маржата во оваа дејност. Кај банкарско-финансиските институции, бруто-вредноста на производството е еднаква на збирот од приходите на банката добиени од вршење на банкарски услуги и пресметаната вредност на импутираните банкарски услуги кои се добиени како разлика помеѓу примените и платените камати. Кај осигурителните друштва, бруто-вредноста на производството е еднаква на вредноста на пресметаните осигурителни услуги што се пресметуваат како разлика помеѓу приходите од премии за осигурување и останатите надоместоци за штети од осигурувањето. Кај производителите на државните услуги и другите непазарни и непрофитни институции, бруто-вредноста на производството се пресметува како збир на меѓуфазната потрошувачка, амортизацијата, средствата на вработените и даноците на производство. Поради целта на нивното постоење, и дејствување, производителите на непазарни услуги не остваруваат профит поради што, по дефиниција, нето-деловниот вишок е еднаков на нула

Табела 1-2 Бруто вредност на производството по тековни цени и по сектори

Сектор	2012	2013	2014
Земјоделство, шумарство и рибарство	81 230	91 764	96 388
Рударство и вадење на камен	12 116	12 672	12 788
Преработувачка индустрија	234 315	217 910	246 860

Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	33 826	35 647	35 810
Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината	7 932	7 481	8 309
Градежништво	79 941	95 763	95 946
Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	95 976	114 854	117 990
Транспорт и складирање	53 453	57 658	60 047
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	11 555	15 184	16 147
Информации и комуникации	34 061	34 259	33 891
Финансиски дејности и дејности на осигурување	23 858	24 069	24 915
Дејности во врска со недвижен имот	65 553	67 071	66 337
Стручни, научни и технички дејности	20 529	23 009	23 811
Административни и помошни услужни дејности	9 987	10 557	11 983
Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	53 257	43 412	44 332
Образование	23 421	22 824	22 847
Дејности на здравствена и социјална заштита	24 248	27 901	29 436
Уметност, забава и рекреација	16 839	19 072	24 671
Други услужни дејности	7 296	8 842	9 740
Дејности на домаќинствата како работодавачи; дејности на домаќинствата кои произведуваат разновидна стока и вршат различни услуги за сопствени потреби	213	192	132
БРУТО-ВРЕДНОСТ	889 606	930 141	982 380

Во горенаведената табела 1-2 е прикажан бруто вредноста на производство по сектори за период од 2012 до 2014 година. Врз основа на дадените податоци може да се забележи дека бруто вредноста на производството од 2012 година до 2014 година бележи раст од 92,774 милиони денари односно 10.42%.

1.3. Бруто додадена вредност по основни цени

Бруто додадената вредност (БДВ) претставува индикатор на економскиот просперитет на земјата. БДВ го мери учеството на секој производител, сектор или индустрија кои учествуваат во стопанството. Вообичаено додадената вредност по основни цени се мери бруто бидејќи вредносните подесувања (како на пример дефлација) не се одземаат. БДВ

претставува баланс помеѓу бруто производот и меѓу-фазната потрошувачка. Тоа е основна категорија на БДВ

Табела 1-3 Бруто додадената вредност по сектори

Назив	Во милиони денари In million denars			Индекси Indices	
	2013	2014	2015	2014/ 2013	2015/ 2014
Земјоделство, шумарство и рибарство	50 327	53 701	55 623	106.7	103.6
Рударство и вадење на камен	6 876	6 632		96.5	
Преработувачка индустрија	49 758	57 783		116.1	
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	14 303	14 262	91 263	99.7	108.8
Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината	4 460	5 188		116.3	
Градежништво	35 725	36 555	38 551	102.3	105.5
Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	68 098	70 725		103.9	
Транспорт и складирање	17 896	18 408	104 276	102.9	108.6
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	6 409	6 868		107.2	
Информации и комуникации	16 177	15 992	17 817	98.9	111.4
Финансиски дејности и дејности на осигурување	13 863	15 418	16 901	111.2	109.6
Дејности во врска со недвижен имот	60 259	59 933	61 757	99.5	103.0
Стручни, научни и технички дејности	11 227	11 583	17 787	103.2	104.7
Административни и помошни услужни дејности	4 831	5 404		111.9	
Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	29 064	28 902		99.4	
Образование	17 860	17 597	68 367	98.5	104.8
Дејности на здравствена и социјална заштита	17 353	18 758		108.1	

Уметност, забава и рекреација	7 628	9 302		121.9	
Други услужни дејности	4 401	4 985		113.3	
Дејности на домаќинствата како работодавачи; дејности на домаќинствата кои произведуваат разновидна стока и вршат различни услуги за сопствени потреби	192	132	15 355	68.8	106.5
Додадена вредност	436 706	458 128	487 697		106.5

Во табелата 1-2 е прикажана вредноста на БДП по сектори за период од 2013 до 2015 година. Врз основа на податоците во табелата можеме да констатираме дека во анализираниот период од 2013 година до 2015 година имаме раст од 50,991 милиони денари односно 11.67%.

2. Правна рамка

2.1 Отворање на бизнис

Бизнис активностите во Република Македонија се најчесто се формализираат преку отворање на трговско друштво или компанија. Во Република Македонија бизнис областа се уредува со Законот за трговски друштва од 2004 година. Според чл. 19 од истоимениот Закон “Трговско друштво претставува правно лице во кое едно или повеќе физички или правни лица вложуваат средства односно пари, ствари или права во имот што се користат за заедничко работење и заеднички ги делат добивката и загубата од работењето.”¹ Како основачи ја трговско друштво можат да се јават домашни и странски физички и правни лица. Додека пак како основачи на трговски друштва не можат да се јават:

1. физичко лице за кое со правосилна одлука на судот (мора да постои одлука на суд, а не сомневање) е утврдено дека со умисла предизвикало стечај, поради што доверителите не можеле да ги наплатат своите побарувања, додека трае забраната утврдена со одлука на судот;
2. лица над кои е отворена стечајна постапка за време на траењето на стечајната постапка (само за времетраењето на стечајната постапка);

¹ “Службен Весник на Република Македонија” бр.28/04 од 30. 04. 2004, “Закон за трговски друштва” стр.11

3. лица кои не ги платиле даноците и придонесите кои со закон биле обврзани да ги платат, односно членовите на органот на управување, односно управителот на овие лица, вклучувајќи ги и лицата во друштвата што престанале;

4. лица, односно содружници или акционери во друштва чијашто сметка е блокирана, односно членовите на органот на управување, односно управителот на овие лица, сè додека трае блокадата на сметката.

Секое лице може да биде основач на повеќе друштва ако, со Законот за трговските друштва, тоа не е забрането. Физичко лице може, во исто време, да биде содружник со неограничена одговорност само во едно друштво. Кон пријавата за упис на основање друштво во трговскиот регистар основачите поднесуваат лична писмена изјава, заверена кај нотар, дека не постои некое од ограничувањата предвидени со Законот за трговските друштва за да основаат друштво. Основачот не мора да е вработен во друштвото што го основал или е еден од основачите.

Законот за трговски друштва од неговото усвојување до денес претрпи голем број промени и дополнувања следејќи ги стандардите и препораките од домашните и меѓународните институции се со цел да се доближи до европското и меѓународното правосудство.

2.2. Едношалтерски систем за регистрација

Со Законот за едношалтерски систем за регистрација усвоен од страна на Собранието на Република Македонија (службен весник на РМ бр. 84/2005), се овозможи брза и ефикасна регистрација на трговските друштва. Едношалтерскиот систем претставува единствен електронски регистар на територијата на Република Македонија. Со тоа се олеснува пристапот до податоците за јавноста. Со посета на само еден шалтер можат да се добијат точни информации за деловните партнери, финансиски извештаи, бонитети, биланси, тековни состојби и многу други податоци. Со имплементацијата на Едношалтерскиот систем деловните субјекти добија многу предности : поевтина регистрација, посета на само еден шалтер времето за регистрација изнесува само 3 дена, точни информации за деловните партнери. Странските инвеститори многу лесно можат да добијат информација за потенцијалните партнери преку нивните матични регистри (европски бизнис регистар), намалување на административните бариери за влез во

Република Македонија, добивање на точни и комплетни информации за работењето на компаниите во кој може да се инвестира. Државните органи добија олеснување на процесот на контрола на субјектите, поедноставна постапка за издавање на дозволи, заштеда на буџетски средства за мултиплицирање на административните регистри, поефикасно управување со податоците. Банкарскиот и деловниот сектор преку едношалтерскиот систем исто така добива лесен и брз пристап до финансиските и кредитни информации за нивните клиенти.

Едношалтерскиот систем се состои од три компоненти кои етапно се реализираат и тоа се:

1. компонента за електронско поднесување документација
2. компонента за воведување на “црна листа” на субјекти
3. компонента за електронски систем за стечајни постапки и електронски систем за регистрација на залог и лизинг.

Со цел ефективно и ефикасно унапредување на едношалтерскиот систем во 2011 година е пуштен во употреба системот за електронска регистрација на правни лица. Преку овој систем подносителите ќе можат да ги спроведат сите типови на уписи во Трговскиот регистар и регистарот на други правни лица без да мораат да дојдат во Централниот регистар. Како олеснителна околност за физичките и правните лица, истата година во Август се воведени две нови тарифни ставки за електронска регистрација и тоа:

1. 50% намален надоместок за е-регистрација (основање) на друштво (ДОО/ДООЕЛ) за студенти претприемачи, каде што новата тарифна ставка изнесува 1.199 денари.
2. 10% намален надоместок за е-регистрација (основање) на друштво (ДОО/ДООЕЛ) во однос на редовниот надомест за поднесување во просториите на Централниот Регистар, каде што новата тарифна ставка изнесува 2,244 денари

Со измените и дополнувањата на Законот за едношалтерски систем и за водење на трговски регистар и регистар на други правни лица и Законот за трговски друштва од 2013 година воведена е нова категорија на подносител на пријави во единствениот трговски регистар преку системот на е-регистрација “регистрационен агент”.

Овластување на регистрационен агент може да се издаде на трговско друштво или трговец поединец кое ги исполнува следниве услови:

1. да е регистрирано/регистриран во регистарот на трговци поединци овластени сметководители, односно во регистарот на трговски друштва за вршење на сметководствени работи;
2. да има вработено едно лице кое поседува уверение за овластен сметководител, воедно успешно да ја завршило обуката за користење на Системот за е-регистрација организирана од страна на Централниот регистар;
3. да поседува лиценца за вршење на дејност за сметководствени работи;
4. да имам потпишана изјава за заштита на личните податоци;
5. да има потпишано Договор за користење на Системот за е-регистрација.

Во 2014 година е воведен нов систем за електронска регистрација на залог, со која се надградува Заложниот регистар. Со електронскиот залог се овозможува преку електронски пат да се регистрира залогот и да се плати надоместокот, со примена на дигитални сертификати како средство на идентификација на подносителот. Електронскиот залог е спроведен во соработка со нотарската комора која пак е главен администратор на уписите во Регистарот.

Во насока на зголемување на правната сигурност во Република Македонија, како и заради олеснување на пристапот до кредити за стопанството, а согласно член 50-а и 50-б од Законот за обезбедување на побарувањата, во Централниот регистар на Република Македонија во 2015 година се воспоставија и почнаа да функционираат два нови регистри, и тоа *Регистар за продажба со задржување на правото на сопственост* и Регистарот за обезбедување со пренос на сопственост на предмети и пренос на права (*Фидуцијарен регистар*). Овие регистри овозможуваат евидентирање и објавување на два нови видови на обезбедување на побарувања, што ја зголемува транспарентноста во правниот промет и претставува нова алатка за обезбедување на побарувањата при кредитирањето на бизнисите.

Уписите во овие регистри се вршат врз основа на нотарски солемнизирани договори или нотарски акти за обезбедување на побарувањата, и истите може да се извршат по електронски пат согласно Законот за податоците во електронски облик и електронски потпис, или пак, во хартиена форма во регионалните регистрациони канцеларии на

Централниот регистар, на пропишани обрасци. Уписите во регистрите се од конститутивен карактер, односно договорите произведуваат правно дејство со моментот на впишување во соодветниот регистар, коешто мора да се изврши во рок од пет работни дена од солемнизирањето на договорот, односно составувањето на нотарскиот акт. Во регистрите се поднесуваат и пријави за запишување на промени и бришења што произлегуваат од измени на соодветните договори.

Дополнително, преку постоечките системи се овозможи и поедноставно пребарување во овие регистри и во Заложниот регистар и во Регистарот на лизинг, при што секоја заинтересирана страна сега и по електронски пат, без потреба од доаѓање во некоја од канцелариите на Централниот регистар, може да добие информација за оптоварени движни предмети по критериум сопственик, предмет или деловоден број на пријавата.

Со воведувањето на овие регистри се воспостави унифицирана правна рамка за обезбедени трансакции што ги опфаќа создавањето, јавноста и извршувањето на функционалните еквиваленти на залогот. Во дизајнирањето на регистрите се следеа најдобрите светски практики, како и методологијата на Светската банка во делот на обезбедените трансакции, модел-законите на Европската банка за реконструкција и развој и препораките на Комисијата за меѓународно трговско право при Обединетите Нации (UNCITRAL). Анализирани беа компаративните искуства од регионот и пошироко, а вклучени беа експерти од Министерството за правда и Министерството за финансии, претставници од судовите и од Нотарската комора на Република Македонија.

Како и минатата година и 2016 според извештајот Дуинг Бизнис 2017 Македонија се вбројува во малкуте економии кои успеваат да го постигнат најдоброто од два света: дизајнирање и имплементација на систем за градежни дозволи кој што е истовремено и ефикасен и со добар квалитет. Македонските административни процедури за добивање градежни дозволи имаат високо на ниво на ефикасност односно силна контрола на квалитет и безбедносни механизми, кои што котираат високо на индексот за контрола на квалитет на градење со 14 од можни 15 поени. Сите документи потребни за градежна дозвола се специфицирани и до нив лесно може да се пристапи online – заедно со листа на агенции треба да се посетат односно надоместоци што треба да се платат и кои пред одобренеја да се добијат. Сертифициран архитект ги разгледува и одобрува апликациите а задолжителни инспекции се вршат и за време на изградбата и после нејзиното завршување. Истотака во овој процес постојат и јасно дефинирани режими на

обврски и услови за осигурување.Македонија заедно со Шведска и Монголија се вбројува во земјите коишто значително го намалиле потребното време за регистрирање фирма.Односно Македонија сега преставува економија којашто овозможи значително полесно започнување на бизнис, и воспостави електронска регистрација на фирми во еден чекор.Како што беше кажано во еден од погорните делови од овој текст регистрацијата се прави целосно на електронска платформа преку сертифициран владин агент кој е овластен да подготви апликација да ја разгледа компанијата и да ги конвертира хартиените документи во дигитален формат.Одкако документацијата е подготвена агентот дигитално ги потпишува извештаите и го поднесува целиот пакет за регистрација до централниот регистар во име на основачите на компанијата.Новиот процес ја елиминирање потребата од нотарски услуги за да се започне бизнис, а со тоа намалувајќи го бројот на процедури време и трошоци за отпочнување.Македонија сега е рангирана како втора во светот по леснотија за започнување бизнис,позиционирајќи ја веднаш зад Нов Зеланд.

Овој успех е резултат на внимателно планирани и прецизно обмислени реформи во постапката за регистрирање на трговско друштво и трговец-поединец во Република Македонија, коишто беа спроведени во тесна координација помеѓу Централниот регистар, Владата на Република Македонија и неколку министерства и други владини тела. Со соодветни измени на Законот за трговски друштва и Законот за едношалтерски систем и за водење на трговскиот регистар и регистарот на други правни лица, процедурата за отпочнување бизнис се сведе на само еден единствен чекор со посета на едно единствено место, преку постоечкиот систем за е-регистрација на Централниот регистар. Со овие измени се вовеле нова категорија на овластени подносителите во трговскиот регистар, регистрациони агенти, кои имаат овластување изворно да ги состават пријавата за регистрација и прилозите кон истата, како и да конвертираат документи издадени во хартиена форма од други институции во соодветна електронска форма, и истите да ги потпишат со свој дигитален сертификат и да ги поднесат во име и за сметка на странката. Исто така, регистрационите агенти имаат овластување да го утврдуваат идентитетот на учесниците во постапката, со што целосно се елиминираше потребата од нотарски заверки на актот за основање и на соодветните прилози.

Од март 2014 година, со дополнителни законски измени, основањето фирма преку регистрациони агенти стана и единствен начин на поднесување пријави за упис на основање во Трговскиот регистар.

Дополнително, во насока на поедноставување на постапката за отпочнување бизнис, со соодветни измени на Законот за трговските друштва се елиминираше потребата од задолжителна употреба на официјален печат на правните субјекти во правниот промет. Со оваа реформа дополнително се поедностави правниот промет во земјата и се елиминира еден цел чекор при процедурата за отпочнување на бизнис – набавувањето на печат.

Она што Светската банка, исто така, го забележа е дека Република Македонија се приближила и до најдобрите глобални практики во овој индикатор, што според нив е уште поважна мерка за напредокот од самото рангирање, бидејќи не зависи од релативната перформанса на другите земји.

Табела 2-1 Трошоците поврзани со регистрација на претпријатие :

Преку системот за електронска регистрација во Трговскиот регистар и регистарот на други правни лица може да се поднесе пријава за упис на основање, промена и бришење. Целата постапка може да се спроведете преку интернет (online), без потреба од доаѓање во канцелариите на Централниот регистар. Системот е достапен 24 часа секој ден.

Упис на основање во електронска форма преку Систем за е-регистрација:

Упис во регистри	Вкупно
Основање	
Трговец поединец	0,00 мкд
ДОО/ДООЕЛ	0,00 мкд
АД	0,00 мкд

Извор : Централен регистар 2015

Дополнителни трошоци:

- Припрема на документи од страна на овластен регистрационен агент 2.000 до 5.000 мкд
- Подготовка на печат 350 мкд;
- Нотарски трошоци 300 мкд;

Упис на основање во хартиена форма во регистрациони канцеларии на Централен регистар

Трговски регистар и регистар на други правни лица

Упис во регистри	Регистар	WEB	Едношалтер	ВКУПНО
Основање				
Трговец поединец	1,100,00 мкд	99,00 мкд	753,00 мкд	1,552,00 мкд
ДОО/ДООЕЛ	1,700,00 мкд	99,00 мкд	753,00 мкд	2,552,00 мкд
АД	3,000,00 мкд	99,00 мкд	753,00 мкд	3,852,00 мкд
Останати	1,600,00 мкд	99,00 мкд	753,00 мкд	2,452,00 мкд

Извор : Централен регистар 2010

Покрај овие трошоци поврзани со услугите на едно-шалтерскиот систем и услугите на Централниот регистар, постојат и дополнителни трошоци кои треба да се вклучат во пресметката:

- Подготовка на печат 350 МКД;
- Нотарска верификација на документите 300 МКД;

Поради тоа, минималните трошоци за добивање на сертификат за регистрација на компанијата изнесуваат околу 3522 МКД (57 ЕУР).

2.3 Класификација на претпријатијата

Според Законот за трговски друштва, кој стапи во сила во 2004 година, претпријатијата во Република Македонија мора да се регистрираат во една од следниве правни форми:

- Јавно трговско друштво
- Командитно друштво
- Друштво со ограничена одговорност
- Акционерско друштво
- Командитно друштво со акции

Најголем дел од претпријатијата во Република Македонија се регистрирани како друштва со ограничена одговорност, што значи дека тие се основани од страна на едно (ДООЕЛ)² или повеќе физички или правни лица (ДОО). Законот за трговски друштва ја дефинира вредноста на минималниот капитал за претпријатието. Оваа вредност не може да биде помала од 5 000 евра во денарска против-вредност. Во согласност со измените и дополнувањата на овој закон, сепак, постои можност минималните барања за основачка главнина да се внесат во форма на средства во текот на првата година од работењето на претпријатието, што всушност значи дека во текот на постапката за регистрација барањата на основачка минимална главнина можат да бидат нула

Табела 2-2 Класификација на претпријатијата

	ЕУ дефиниција за претпријатија ³	Закон за трговски друштва (2004)
Микро	До 10 вработени	До 10 вработени
	Годишен обрт помал или еднаков на 2 милиони ЕУР	Годишен обрт помал од 50,000 ЕУР
	Биланс на состојба помали или еднаков на 2 милиони ЕУР	Не повеќе од 80% од бруто приходот треба да доаѓа од еден клиент
Мали	До 50 вработени	До 50 вработени
	Годишен обрт помал или еднаков на 10 милиони ЕУР	Годишен обрт помал од 2 милиони ЕУР
Средни	Биланс на состојба помал или еднаков на 10 милиони ЕУР	Биланс на состојба помал од 2 милиони ЕУР
	До 250 вработени	До 250 вработени
	Годишен обрт помал или еднаков на 50 милиони ЕУР	Годишен обрт помал од 10 милиони ЕУР

² ДООЕЛ Друштво со ограничена одговорност едно лице

³ http://europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm

	Биланс на состојба помал или еднаков на 43 милиони ЕУР	Биланс на состојба помал или еднаков на 11 милиони ЕУР
Големи	Сите други кои не влегуваат во една од горенаведените класификации	Сите други кои не влегуваат во една од горенаведените класификации

Извор: Закон за трговски друштва

Класификацијата на претпријатијата во Законот за трговски друштва е подготвена во согласност со дефиницијата која се користи во ЕУ. Сепак, за да се прифати дефиницијата на ЕУ како национална, се направени некои мали корекции во поглед на вредностите во споредба со дефиницијата на ЕУ.

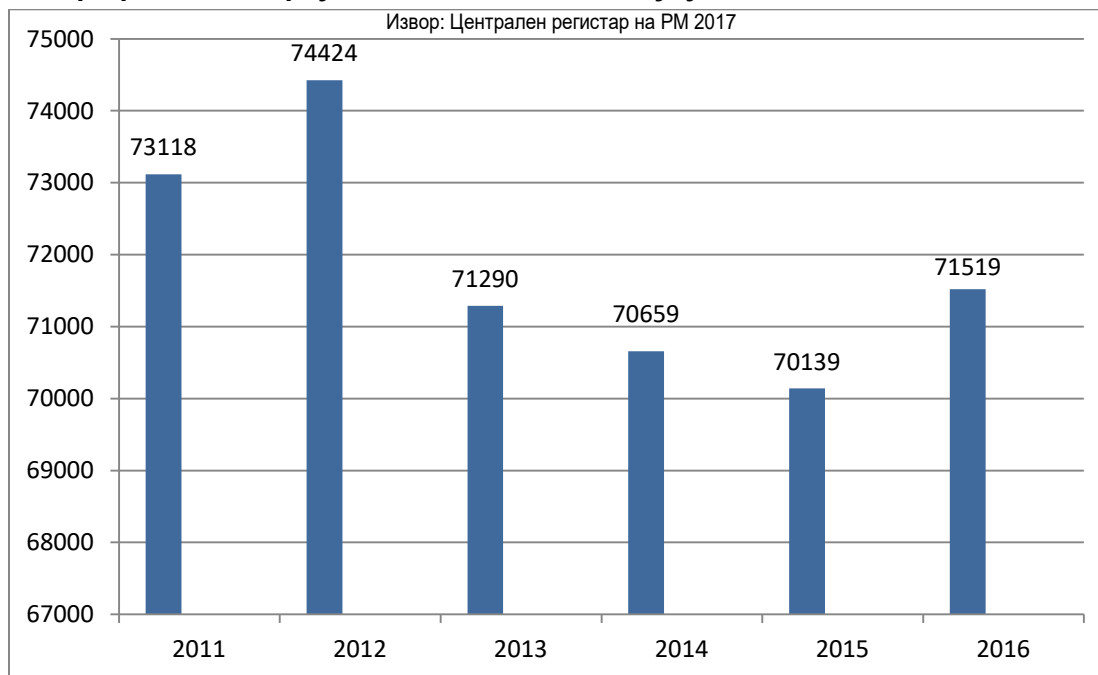
3. Претпријатија во Република Македонија - големина и структура

Малите и средни претпријатија движечка сила на економскиот развој и сектор кој промовира приватна сопственост и претприемачки вештини. Според доминантно мислење во економските кругови, МСП се синоним за приватниот сектор, односно во фигуративна смисла на претприемништвото. Компаративната предност на овие компании е тоа што тие се флексибилни и можат брзо да се прилагодуваат на промените и да ги задоволат барањата на пазарот. Во голем број од земјите на ЕУ, владите со подзаконски акти прописи се фокусирани на поддршката на малите и средни претпријатија за да се стимулира нивниот раст, развој и конкурентност. . Речиси во сите земји во светот бројот на МСП изнесува помеѓу 95% и 99% од вкупниот број на приватни претпријатија. За секторот на МСП е од особена приоритетна важност да се утврди конзистентна национална политика на поддршка на неговиот непречен развој заради големата улога и значење во економскиот развој на земјата.

3.1 Претпријатијата во Република Македонија

99% од вкупниот број на претпријатија⁴ во Република Македонија го претставуваат малите и средни претпријатија.Најголемиот дел од тие претпријатија спаѓаат во категоријата мали претпријатија тие претставуваат важен сегмент во вкупната национална економска активност.

Графикон 3-1 Број на активни деловни субјекти од 2011-2016 година

Извор: Централен регистар на РМ 2017

Бројот на активни претпријатија од година во година под влијание на различни фактори, објективни и субјективни е различен. Од Графиконот 3-1 можеме да заклучиме дека во 2016 година бројот на активни деловни субјекти изнесува 71 519 при што имаме мало зголемување во однос на 2015 каде што беа регистрирани 70 139 претпријатија

3.2 Активни претпријатија по сектори

Табела 3-1 Број на активни претпријатија по сектори во 2016

Сектори на дејност	Вкупно	%	Број на активни деловни субјекти според бројот на вработени		
			мали	средни	големи

⁴Регистрирани според Законот за трговски друштва

Вкупно		71 519	100	69 921	1 363	233
A/A	Земјоделство, шумарство и рибарство	2 749	3.8	2 720	25	4
B/B	Рударство и вадење на камен	189	0.3	179	6	4
C/B	Преработувачка индустрија	7 967	11.1	7 557	340	70
D/Г	Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	165	0.2	157	4	4
E/Д	Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината	271	0.4	235	26	10
F/Г	Градежништво	4 747	6.6	4 674	63	10
G/E	Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	23 716	33.2	23 488	138	20
H/Ж	Транспорт и складирање	5 829	8.2	5 770	51	8
I/З	Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	4 627	6.5	4 592	35	-
J/S	Информации и комуникации	1 618	2.3	1 576	35	7
K/И	Финансиски дејности и дејности на осигурување	440	0.6	409	21	10
L/J	Дејности во врска со недвижен имот	552	0.8	546	5	1
M/К	Стручни, научни и технички дејности	6 618	9.3	6 605	11	2
N/Л	Административни и помошни услужни дејности	1 650	2.3	1 594	37	19

O/Љ	Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	267	0.4	154	85	28
P/М	Образование	1 149	1.6	835	311	3
Q/Н	Дејности на здравствена и социјална заштита	3 298	4.6	3 145	131	22
R/Њ	Уметност, забава и рекреација	1 305	1.8	1 260	34	11
S/O	Други услужни дејности	4 362	6.1	4 357	5	-

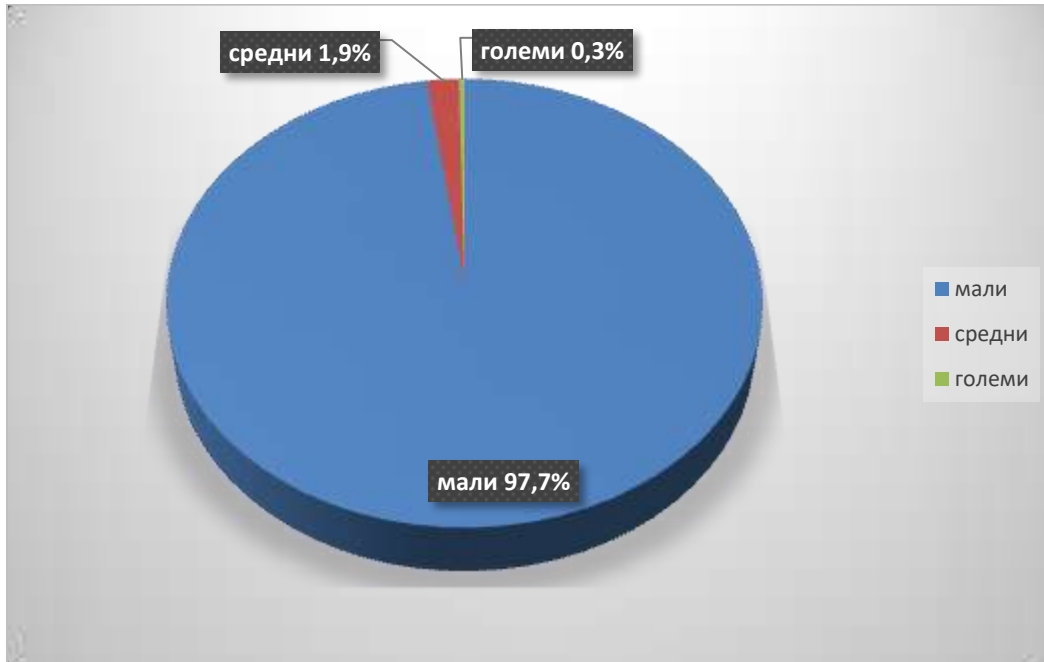
Извор: Централен регистар на РМ 2017

Според податоците на Државниот завод за статистика, бројот на активните деловни субјекти во Република Македонија, во 2016 година, изнесува 71 519 и во однос на 2015 година е зголемен за 1,9%. Ова зголемување главно се должи на зголемувањето на бројот на активните деловни субјекти во секторот Преработувачка индустрија (328 субјекти), Градежништво (318 субјекти), како и во секторот Стручни, научни и технички дејности (357 субјекти). Во 2016 година, во однос на претходната, секторот Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли бележи мало намалување (127 субјекти).

Податоците за структурата на активните деловни субјекти по сектори на дејност покажуваат дека во 2016 година најголемо учество имаат секторите: Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли со 33.2% и Преработувачка индустрија со 11.1%. Најмала застапеност имаат секторите: Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација со 0.2% и Рударство и вадење на камен со 0.3%.

Податоците за структурата на активните деловни субјекти според бројот на вработени покажуваат дека најголемо учество од 79.3% имаат деловните субјекти со 1-9 вработени. Потоа следат деловните субјекти без вработени или субјекти со неутврден број на вработени (без податок за вработени) со 11.3%, па субјектите со 10 - 19 вработени со 4.3%, потоа субјектите со 20-49 вработени чие учество изнесува 2.8 %, со 1.9% учествуваат субјектите со 50-249 вработени и само 0.3% од активните деловни субјекти имаат над 250 вработени.

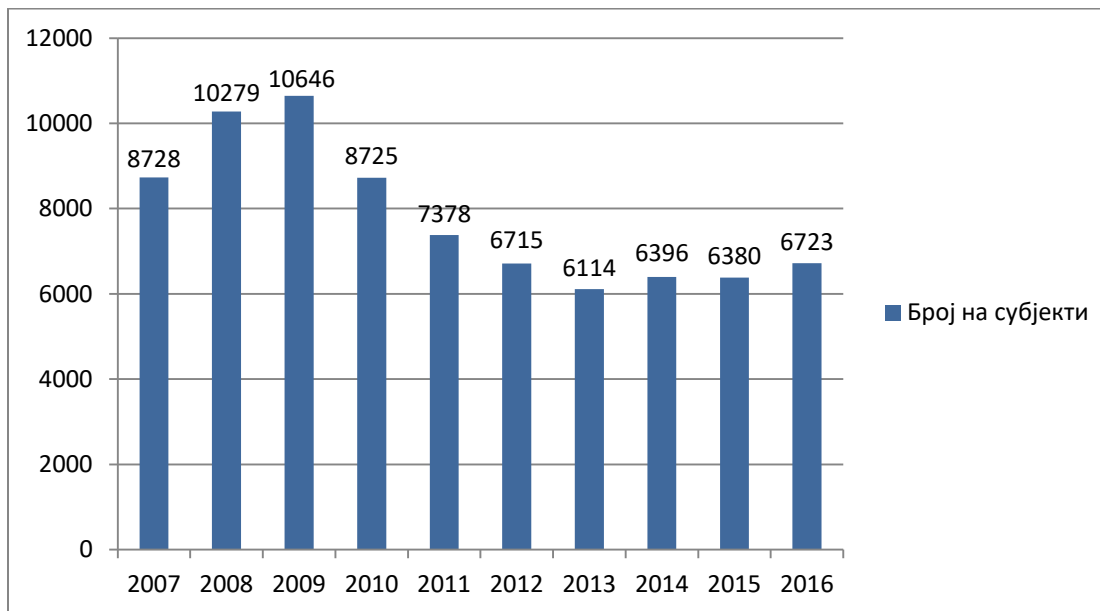
Графикон 3-2 Процентуално учество на активните претпријатија во 2016 година

Извор: Централен регистар

Процентуалното учество на активните претпријатија во 2016 година е речиси идентично со 2015 при што од вкупниот број на активни претпријатија што изнесува 71 519, малите претпријатија зафаќаат најголем процент околу 97,7% со 69 921 претпријатие, средните со 1 363 зафаќаат околу 1,9% и големите претпријатија со 233 зафаќаат најмал процент од вкупните активни претпријатија во земјава односно 0,3%

Графикон 3-3 Број на ново регистрирани претпријатија од (2007-2016)

Извор: Централен регистар на РМ

Со Законот за едно-шалтерски систем и водење на трговскиот регистар и регистарот на други правни лица ⁵, кој што стапи на сила од 01.01.2006 година, започна функционирањето на едно-шалтерски како интегрален дел од Централниот Регистар. Овој систем ќе одигра значајна улога во протокот на информации и процедури преку обезбедување на разновидни услуги за корисниците кои ќе може да ги добијат на едно место при што значително намалувајќи ги можностите за доцнење и корупција а истовремено зголемувајќи ја одговорноста и транспарентноста на администрацијата. Според податоците прикажани во графикон 3-3 и табела 3-2 за едно-шалтерскиот систем, можеме да забележиме дека бројот на ново-регистрации компании во 2016 изнесува 6 723 компании т.е претпријатија. Секторот со трговија на големо и мало со 2235 новорегистрирани претпријатија има најголем број на новорегистрирани претпријатија во 2016, понатаму секторот објекти за сместување и сервисни дејности со храна бележи 904 новорегистрирани претпријатија и секторот преработувачка индустрија 719 од вкупниот број на новорегистрирани претпријатија.

Табела 3-2 Број на ново регистрирани претпријатија преку едно-шалтерскиот систем (2012 - 2016)

⁵Службен весник на РМ 84/05

сектор		Година				
		2012	2013	2014	2015	2016
А	А - ЗЕМЈОДЕЛСТВО, ШУМАРСТВО И РИБАРСТВО	253	260	222	253	248
Б	Б - РУДАРСТВО И ВАДЕЊЕ НА КАМЕН	16	29	35	28	16
В	В - ПЕРЕРАБОТУВАЧКА ИНДУСТРИЈА	691	681	617	649	719
Г	Г - СНАБДУВАЊЕ СО ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА, ГАС, ПАРЕА И КЛИМАТИЗАЦИЈА	28	79	41	50	32
Д	Д - СНАБДУВАЊЕ СО ВОДА; ОТСТРАНУВАЊЕ НА ОТПАДНИ ВОДИ, УПРАВУВАЊЕ СО ОТПАД И ДЕЈНОСТИ ЗА САНАЦИЈА НА ОКОЛИНАТА	47	39	44	24	32
Ѓ	Ѓ - ГРАДЕЖНИШТВО	459	444	483	438	537
Е	Е - ТРГОВИЈА НА ГОЛЕМО И ТРГОВИЈА НА МАЛО; ПОПРАВКА НА МОТОРНИ ВОЗИЛА И МОТОЦИКЛИ	2403	2131	2342	2278	2235
Ж	Ж - ТРАНСПОРТ И СКЛАДИРАЊЕ	819	477	470	430	515
З	З - ОБЈЕКТИ ЗА СМЕСТУВАЊЕ И СЕРВИСНИ ДЕЈНОСТИ СО ХРАНА	761	809	884	974	904
С	С - ИНФОРМАЦИИ И КОМУНИКАЦИИ	224	154	180	186	279
И	И - ФИНАНСИСКИ ДЕЈНОСТ И ДЕЈНОСТИ НА ОСИГУРУВАЊЕ	18	34	23	29	28
Ј	Ј - ДЕЈНОСТИ ВО ВРСКА СО НЕДВИЖЕН ИМОТ	49	37	37	37	44
К	К - СТРУЧНИ, НАУЧНИ И ТЕХНИЧКИ ДЕЈНОСТИ	396	410	487	423	528
Л	Л - АДМИНИСТРАТИВНИ И ПОМОШНИ УСЛУЖНИ ДЕЈНОСТИ	135	134	168	161	155
Љ	Љ - ЈАВНА УПРАВА И ОДБРАНА;	2	3		1	2

	ЗАДОЛЖИТЕЛНО СОЦИЈАЛНО ОСИГУРУВАЊЕ					
М	М - ОБРАЗОВАНИЕ	51	50	69	66	89
Н	Н - ДЕЈНОСТИ НА ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА	5	7	6	8	7
Њ	Њ - УМЕТНОСТ, ЗАБАВА И РЕКРЕАЦИЈА	88	119	118	116	128
О	О - ДРУГИ УСЛУЖНИ ДЕЈНОСТИ	270	217	170	229	224
П	П - ДЕЈНОСТИ НА ДОМАЌИНСТВАТА КАКО РАБОТОДАВАЧИ; ДЕЈНОСТИ НА ДОМАЌИНСТВАТА КОИ ПРОИЗВЕДУВААТ РАЗНОВИДНА СТОКА И ВРШАТ РАЗЛИЧНИ УСЛУГИ ЗА СОПСТВЕНИ ПОТРЕБИ					1

Извор: Централен регистар на РМ

4.МСП и надворешната трговија

Иако во период на глобални економски промени и голема внатрешна нестабилност на политичка а со тоа и на економска сцена Македонија сепак успеа да остане помеѓу ретките земји чиј извоз овој период бележи пораст. Според податоците од Државниот Завод за Статистика може да се забележи дека претпријатијата со најголемо учество во извозот се скоро истите од минатите години имаат односно од зоните – кои извезуваат катализатори ,носачи на благородни метали и нивните соединенија, како и фероникеллот, сетови на проводници за палење, за возила, авиони или бродови и сл. и производите од железо активностите за либерализација на трговијата со стоки во рамките на ЦЕФТА.

Земјите членки го прифатија моделот за мултилатерални преговори на ниво на ЦЕФТА при што протоколот за трговија со услуги е модел за регулирање на нивото на отвореност на секторот за услуги на ниво на регионот. За ЦЕФТА земјите, проектот предвидува создавање на еден вид датабаза на регулативите, првенствено во областа на професионални услуги кои вклучуваат: правни, сметководствени, архитектонски и инженерски услуги. Анализата на податоците во овој услужен сектор треба да ги покаже предностите од либерализација на овој сектор, како и споредба на регулаторната рамка

на ЦЕФТА земјите со таа на ОЕЦД и ЕУ. Во оваа фаза опфатените земји се согласија да направат анализа на степенот на отвореност на пазарот во секторите: транспорт, градежништво и дистрибутивните услуги. Спремност за преговори за либерализација на услугите постои првенствено за деловните, туристичките, транспортните, градежните и дистрибутивните услуги, кои се определени како приоритетни сектори. Во согласност со целите утврдени во Стратегијата „Европа 2020“, основен приоритет во услужниот сектор е продолжување со мерките и активностите за усогласување со Директивата на ЕУ за услуги. Така, општите принципи на директивата се транспонирани во Предлогот на Закон за услуги. Во наредниот период се планира усвојување на законот со што ќе се обезбеди транспарентна и предвидлива правна рамка за отстранување на преостанатите бариери во регулативата кои го попречуваат пристапот и вршењето на услужни активности во земјата.

Централно европскиот договор за слободна трговија функционира одлично и покрај политичките проблеми. Во либерализацијата на економијата вистинско достигнување има меѓу земјите членки. Во текот на кризата регионалната трговија не трпеше многу и може да се каже дека регионалната трговија беше многу по витална. Треба да се отстранат бариерите за трговија во ЦЕФТА земјите. Административните пречки, сложени, скапи и долги инспекциски процедури, заштитни мерки за увоз се само дел од проблемите.

Податоците на Стопанската комора на Македонија говорат дека ЦЕФТА е втор надворешно-трговски партнер на Македонија, регион со кој имаме трговски суфицит. Тоа е добро, но не е добро што извозната структура се базира на производи без значајна додадена вредност. Македонија тргува со производи од црната и обоената металургија, горивата, неметалните производи, прехранбените и земјоделски производи, хемиски производи и производи од металопреработувачката индустрија.

Освен гореспоменатиот договор, Р.Македонија е потписник на уште неколку дополнителни мултилатерални договори за слободна трговија од кои поважни се: Спогодбата за асоцијација и стабилизација (SAA) потпишан со земјите-членки на ЕУ од аспект на трговија и на инвестиции и Европската асоцијација за слободна трговија (EFTA) чии што ченови денес се Швајцарија, Норвешка, Исланд и Лихтенштајн. Со потпишувањето на овој вид трговски договори Р.Македонија доби поповолна позиција на пазарот на Европската унија, односно целосна либерализација за домашните производи

за влез на тој пазар и либерализација на производите од ЕУ на нашиот пазар. Иако македонските производи се уште заостануваат зад европските, нивната конкурентност од година во година година се зголемува со имплементација на нови стандарди во нашето законодавство, и со програми за поддршка на конкурентноста.

Според дефиницијата на државниот завод за статистика, статистиката на стоковната размена се базира врз принципот на специјална трговија според кој во извозот се опфаќа сета стока извезена во странство и во странските царински складишта и комерцијалните слободни зони што е од домашно потекло, просториите за внатрешно облагородување и индустриските слободни зони. Додека во увозот се опфаќаат сите стоки, без разлика дали се увезени директно од странство, од царински транзит или од царински складишта и комерцијални слободни зони, а се наменети за производство, инвестиции или широка потрошувачка.

Табела 4-1 Стоковна размена на РМ со странство, јануари - декември 2016

	илјади Денари	илјади Евра	илјади САД \$
	I-XII 2016	I-XII 2016	I-XII 2016
Обем на размената	642 780 648	10 435 994	11 544 649
Обем - лон	103 166 417	1 674 880	1 851 666
Извоз	266 650 320	4 329 267	4 787 199
Извоз - лон	61 127 431	992 391	1 096 515
Увоз	376 130 328	6 106 727	6 757 450
Увоз - лон	42 038 987	682 488	755 150
Покриеност на увозот со извоз	70,9	70,9	70,8

Извор: Народна банка на Р.М.

Според податоците прикажани во Табела 4-1 може да се забележи дека вкупната вредност на извозот на стоки од Република Македонија, во периодот јануари-декември 2016 година, изнесува 266 650 320 илјади денари и бележи пораст од 6.8% во однос на истиот период од претходната година. Вредноста на увезената стока, во периодот јануари-декември 2016 година, изнесува 376 130 328 илјади денари што е за 5.7% повеќе во споредба со истиот период од претходната година..

Табела 4-2 Земји со најголем обем на размена со Република Македонија

АГЕНЦИЈА ЗА ПОДДРШКА НА ПРЕТПРИЕМНИШТВОТО
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	Валута	Обем		Извоз		Увоз	
		I-XII 2015	I-XII 2016	I-XII 2015	I-XII 2016	I-XII 2015	I-XII 2016
Вкупно	долар и	10 889 801	11 544 649	4 489 934	4 787 199	6 399 867	6 757 450
Германија	долари	2 799 000	3 078 539	1 990 053	2 248 626	808 946	829 913
Велика Британија	долари	667 528	785 199	46 999	58 369	620 530	726 830
Србија	долари	698 283	723 070	205 090	214 809	493 193	508 261
Грција	долари	664 954	660 518	165 702	163 327	499 252	497 191
Италија	долари	567 369	560 103	181 363	175 225	386 005	384 878
Бугарија	долари	611 333	558 190	270 794	246 502	340 539	311 688
Кина	долари	/	469 037	142 820	47 810	390 497	421 227
Турција	долари	392 826	419 987	73 384	70 721	319 442	349 265
Романија	долари	314 004	348 567	107 390	134 712	206 615	213 854
Белгија	долари	217 796	284 508	143 025	189 267	74 771	92 241
Косово	долари	212 242	242 045	168 974	188 579	22 772	29 932
Словенија	долари	184 644	204 662	55 727	65 881	128 917	138 781
САД	долари	136 591	200 688	40 523	50 763	96 068	149 925
Русија	долари	189 062	191 916	35 087	48 953	153 975	142 963
Хрватска	долари	179 194	191 155	80 033	89 276	99 161	101 879
Шпанија	долари	177 362	190 352	100 825	117 303	76 537	73 048
Унгарија	долари	91 451	185 193	21 792	45 062	69 659	140 131
Јужна Африка	долари	197 067	179 704	12 361	6 719	184 707	172 985
Австрија	долари	176 269	174 560	40 632	43 177	135 637	131 383
Босна и Херцеговин	долари	142 058	155 738	79 485	82 022	62 574	73 716

a				
---	--	--	--	--

Извор: Народна банка на РМ

Како и низ годините наназад може да се забележи дека Германија е најстабилниот и најголемиот трговски партнер на земјава, таа во 2016 останува неприкосновено на првото место од сите држави со кои Македонија највеќе тргува. Во периодот од јануари до декември со оваа европска земја се изтрговани 26.67% од вкупниот обем на тргувани производи со странство со цена од 3 078 539 долари, потоа се наоѓаат Велика Британија, Србија, Грција и Италија но со значително помал обем на тргување со кој конкретно е прикажан на графиконот 4-1 подолу.

**Графикон 4-1 5 земји со кој имаат најголем обем на трговија со Р.Македонија
(изразено во %)**

Извор: Народна банка на РМ

4.1 Извоз од Република Македонија

Табела 4-3 10 Земји во кои македонските претпријатија највеќе извезуваа во 2016

Земја	Извоз (во долари)
Германија	2 248 626

Бугарија	246 502
Србија	214 809
Косово	188 579
Белгија	189 267
Италија	175 225
Грција	163 327
Романија	134 712
Шпанија	117 303
Босна и Херцеговина	82 022

Извор: Народна банка на РМ

Согледувајќи ги податоците од горенаведената Табела 4-3 и Графикон 4-2 подолу, можеме да констатираме дека позитивниот тренд на зголемување на извозот се задржува и во 2016 година при што бележи зголемување од околу 6.8% при што приматот го задржуваат Германија, Бугарија, и Србија како земји во кои Р.М. највеќе извезува.

Графикон 4-2, 10 најголеми земји во кои македонските претпријатија извезуваат (изразено во %)

Извор: Народна банка на РМ

Според статистиката, дури 46.97% од вкупниот извоз на Македонија, оди за Германија. Може да се каже дека Р.М. се држи до традиционалните пазари, и многу ретко доаѓа до поголеми промени меѓу нашите најголеми трговски партнери. Најголем дел од производите што ги извезуваме освен во Косово и Србија завршуваат во земји на ЕУ, а се гледа и дека извозот кон традиционалните пазари од година во година расте, за сметка на останатите земји. После Германија следуваат Бугарија, со 5.14% од вкупниот извоз од Македонија, како втора по ред земја во која извезуваме, а третото место и припаѓа на земја која не е членка на ЕУ, Србија со 4.49% потоа следуваат Косово, Белгија и Италија со 4.36%, 3.95% односно 3.66%.

4.2 Увоз во Република Македонија

Во врска со увозот според вредноста на увезената стока, во истиот период, изнесува 6 757 6450 илјади долари што е за 5.7% повеќе во споредба со истиот период од претходната година. а на Графиконот 4-3 прикажан подолу процентуално се прикажани Германија, Велика Британија, Србија, Грција и Кина како најголеми трговски партнери од кој увезува нашата држава.

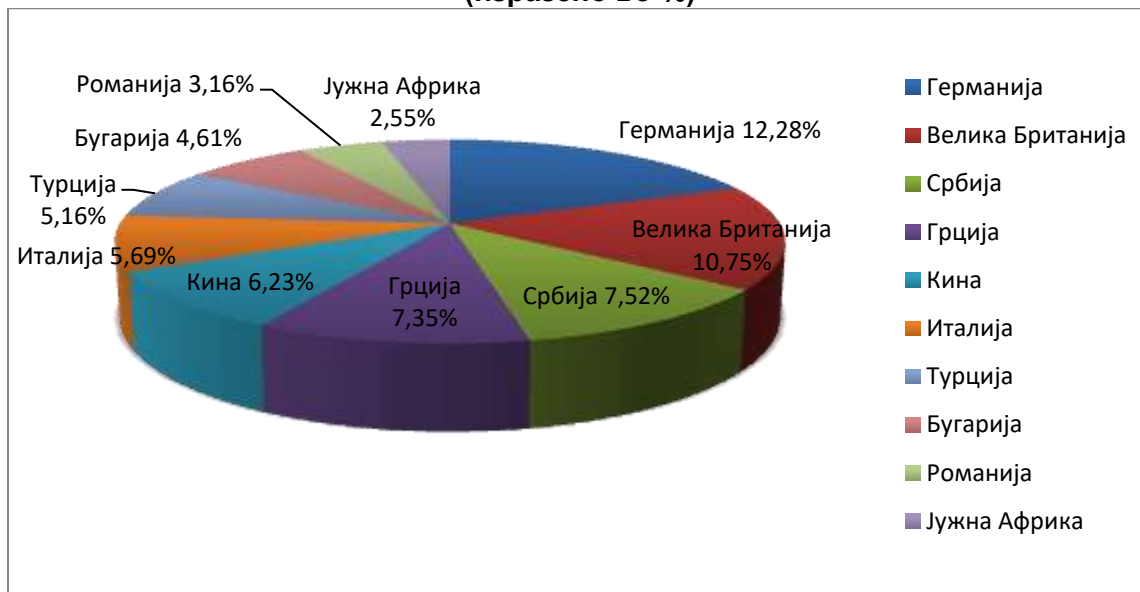
Табела 4-4 10 Земји во кои македонските претпријатија највеќе увезуваа во 2016

Земја	Увоз (во долари)
Германија	829 913
Велика Британија	726 830
Србија	508 261
Грција	497 191
Кина	421 227
Италија	384 878
Турција	349 265
Бугарија	311 688
Романија	213 854

Јужна Африка	172 985
--------------	---------

Извор: Народна банка на РМ

Графикон 4-3 10 најголеми земји во кои македонските претпријатија увезуваат (изразено во %)

Извор: Народна банка на РМ

Германија, заедно со Велика Британија, Грција, Србија и Кина се најголемите 5 трговски партнери на македонските претпријатија на кои отпаѓаат скоро 45% од вкупно увезените добра и услуги за 2016 година.

Табела 4-5, Покриеност на увозот со извозот во 2016 година

Обем на размената, I-XII 2016	Покриеност на увозот со извоз
642 780 648 илјади денари	70.9%
10 435 994 илјади евра	70.9%
11 544 649 илјади САД долари	70.8%

Извор: Народна банка на РМ

Графикон 4-4, Покриеност на увоз со извоз 2006-2016

(изразена во %)

Извор: Народна банка на РМ

Трговскиот дефицит, во периодот јануари-декември 2016 година, изнесува 109 480 008 илјади денари, односно 11 544 649 илјади САД долари додека во врска со покриеноста помеѓу увозот и извозот на Р.М. според Табела 4-5 и Графиконот 4-4 можеме да забележиме дека иако постои голема варијабилност на овој сооднос од година во година, последниве години може да се каже дека бележи пораст и во периодот јануари-декември 2016 година изнесува 70.9% и е за 3.1% поголем од минатата 2015 година каде што изнесуваше 67.8% според соопштенијата за Обем на трговска размена со странство од областа на Надворешната трговија при Завод за статистика на Република Македонија.

5. МСП и вработувањето

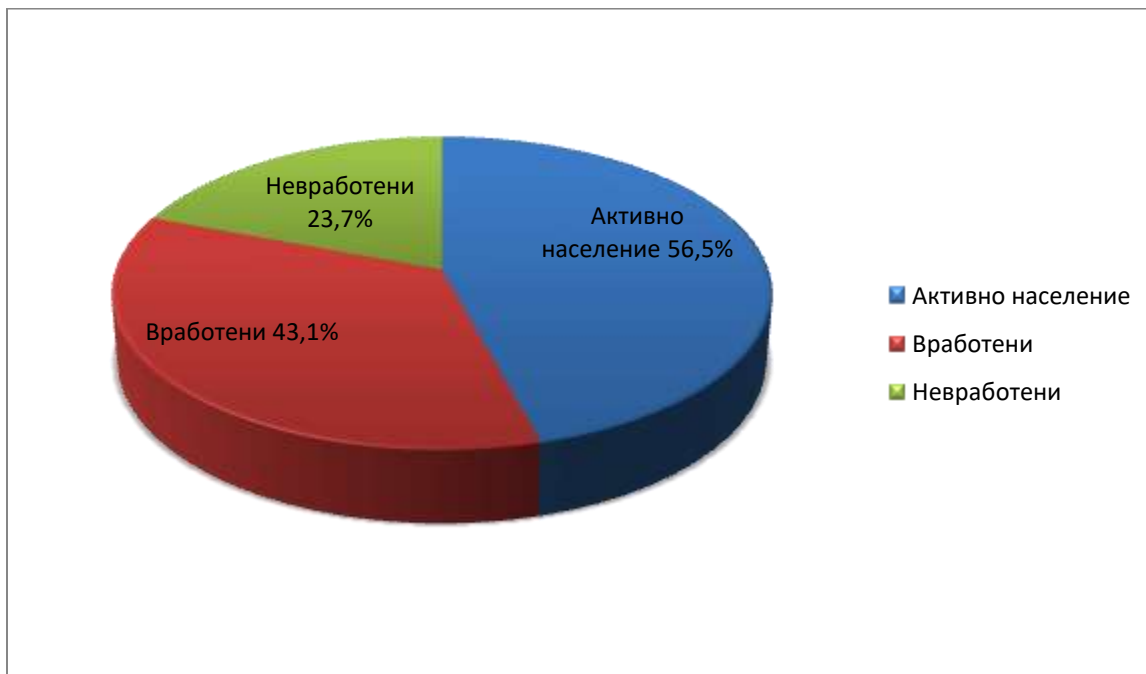
Како директна последица од реформите во макроекономијата и политиките на вработување кои како и годините наназад беа присутни и годинава, и покрај големиот број предизвици предизвикани од разните случувања од политичка и економска природа со кои беше исполнета минатата 2016 година, Република Македонија успеа да ги реализира скоро сите предвидени планови и проекции при што успеа да го одржи макроекономско опкружување на едно задоволително ниво преку одржлива фискална политика, ниско ниво на дефицит како процент од БДП, низок државен долг, стабилен

финансиски сектор, ниска стапка на инфлација и сл. Финансиската рамка која е дел од првата измена на оперативниот план за услуги на пазарот на труд и активни програми и мерки за вработување, спроведува низа активности со цел зголемување на ефикасноста и ефективноста од реализацијата на услугите и програмите односно мерките за вработување, преку поедноставување на административните процедури и олеснување на неговата целокупна имплементација. Таа вклучува услуги за невработените лица, обуки, политики за креирање на работни места, работни клубови, практиканство итн. Секоја наредна година може да се забележи дека споредено со претходната има зголемување на средствата одобрени по основ на горенаведените мерки според дополнувањето на гореспоменатиот оперативен план за услуги на пазарот на трудот и активни програми и мерки за вработување се со цел да се подобри функционирањето на пазарот на трудот, да се поддржи создавањето на нови работни места и да се зголеми вработливоста на лицата.

5.1 Вработување во Република Македонија

Според податоците на Државниот завод за статистика, во 2016 година кај активното население во Република Македонија постои мало намалување во споредба со претходната година и годинава брои 948 599 лица. Кај вработените лица постои благ пораст и годинава вработени се 723 550, додека 225 049 лица се невработени. Стапката на активност во овој период е 56.5% стапката на вработеност 43.1% додека стапката на невработеност 23.7%. Гледајќи ги податоците од заводот за статистика и клучните показатели од областа пазар на труд индикативно е дека за време на 2016 година следејќи го минатогодишниот тренд стапката на вработеност покажува тренд на пораст за сите 4 квартали а стапката на невработеност за истите континуирано опаѓа.

Графикон 5-1 Работоспособно население според економската активност во 2016 година (изразено во %)

Извор: Државен завод за статистика 2017

Во 2016 година, стапката на вработеност за населението на возраст 15-64 изнесува 49.05 % односно брои 713 994 лица при што може да се забележи значително зголемување од минатата година каде што изнесуваше 697 184. Може да се додаде дека стапката на активност кај машкото население изнесува 69.2% со стапка на вработеност со 50.5% додека жените се одговорни за останатите 43.8% со стапка на вработеност од 33.7%.

5.2 Самовработување

Програмата за самовработување со грант која се реализира од страна на Министерството за труд и социјална политика, Агенцијата за вработување на Република Македонија, Агенцијата за поддршка на претприемништво и Програмата за развој на Обединетите Нации има за цел да ги поддржи невработените лица во основање сопствена фирма, формализирање на веќе постоечка (неформална) дејност преку обуки за претприемништво, помош при развивање одржлив бизнис план и регистрирање на дејност, грантови во форма на опрема и/или материјали и менторство во време на започнување на бизнисот за да создаде дополнителни вработувања.

Реализацијата на Програмата Самовработување започнува со проценка на секој кандидат за потреба од дополнителни обуки, осознавање за претходно претприемачко

искуство или евентуално учество во неформален бизнис, како и проценка на нивното севкупното знаење. Понатаму, програмата се реализира преку обука на заинтересирани невработени лица за осознавање на претприемништвото, изготвување на одржливи бизнис планови, поддршка при регистрацијата на сопствените бизниси и финансиска поддршка за започнување на бизнисот и за дополнително вработување на едно лице

Годинава овој проект за самовработување предвиде поддршка со неповратни средства во висина од 356.600,00 денари од кои 16.600,00 денари во вид на поддршка во форма на основна обука за претприемништво и водење бизнис, ваучер систем за изработка на бизнис план и поддршка при регистрирање на бизнисите..Во вид на директна поддршка за набавка на опрема и/или материјали се предвидоа 185.000,00 денари додека за набавка на опрема и/или материјали за најуспешните кандидати кои ќе презентираат одржливи и иновативни бизнис планови согласно со критериумите за евалуација се оценети за бизниси со најголем потенцијал за раст се предвидоа 257.000,00 денари.

Во случај кога кандидатите ќе презентираат одржлив бизнис план, кој јасно укажува на потреба од дополнително вработување на уште 1 лице за успешно функционирање на бизнисот, но и преку економски и финансиски параметри ја потврдува одржливоста на дополнителното вработување, имаат можност да аплицираат за грант кој ќе поддржи самовработување на основачот на фирмата и дополнителното вработување. Во тој случај, средствата на вкупниот грант ќе изнесуваат 349.000,00 денари од кои 257.000,00 денари за реализација на самовработувањето и отворање на бизнисот и 92.000,00 денари за дополнително вработеното лице.

Еден дел од програмата за самовработување е наменет за самовработување на лицата со инвалидност, преку соработка со соодветни институции, организации и здруженија кои работат со лица со инвалидност ќе се идентификуваат лицата со инвалидност кои можат да се вклучат на пазарот на труд, преку нивно мотивирање, промоција на можностите за вработување, самовработување, поддршка и сл. се со цел да се зголеми пристапот и учеството на овие лица, како и да се зголемат можностите на пазарот на трудот за нивно вработување.

Сите ново отворени бизниси во текот на првата година од работењето ќе имаат можност преку АППРМ и регионалните центри, факултетите или индивидуални експерти/ментори да добијат дополнителна советодавно-информативна поддршка. Поддршката не би била

само во насока на започнување на бизнис, туку и на обезбедување континуирана поддршка на претприемачите во сите области – деловно и финансиско работење, унапредување на техничко-технолошки процеси, законска регулатива и сл.

Со цел да се обезбеди навремено информирање на работодавачите и невработените лица за условите што ги испорачува АВРМ и центрите за вработување и транспарантност на процесите на сите активни програми и мерки од Оперативниот план, промотивните активности ќе се реализираат преку:

Медиуми, кои ќе бидат главни партнери во пласирањето на информации, афирмативни објави преку контактни емисии во најгледаните ТВ програми, најслушаните радио станици и најчитаните печатени изданија. Емисијата Пазар на труд ќе продолжи да се реализира на државниот ТВ сервис.

Настани, што ќе овозможат директен контакт со целните групи и на тој начин ќе обезбедат планирање на информациите „од прва рака – на право место“. За таа цел, според однапред дефиниран и одобрен работен план, ќе се организираат тематски настани на национално и локално ниво.

Продукција, што ќе се организира според однапред дефиниран план и истата ќе обезбеди различни печатени, дигитални или електронски производи (веб-банери, онлајн реклами, телевизиски и радио-спот, контактни емисии, изданија на весници) и ќе опфатат користење на социјалните и пеер-мрежи (Фејсбук, ЛинкедИн и Твитер).

СМС и електронски пораки (Е-меил), ќе се користат континуирано за навремено информирање на невработените лица и работодавачите за слугите за вработување и активните програми и мерки за вработување.

Со цел обезбедување на навремено информирање на невработените лица и работодавачите, промотивните активности ќе се реализираат континуирано. Планирањето и управувањето на промотивните активности ќе бидат под надлежнос на работната група во која има претставници од сите партнери во имплементацијата (МТСП, АВРМ, МОН, АППРМ, УНДП).

Според податоците од Агенцијата за вработување на Република Македонија може да се каже дека од почетокот на програмата за самовработување од 2007 до 2016 година вкупно аплицирале 27.500 невработени лица. 8.730 основале свој бизнис, од кои 35% се

жени и 31% се млади лица до 29 години. Денес голем број од фирмите основани преку програмата за Самовработување остваруваат раст, додека најголемите 120 фирми имаат околу 1.000 вработени лица.

Табела 5-1 Кандидати за проектот самовработување за 2016 година

Активност	Вкупно
Пријавени кандидати	1 500
Посетувале обука од идеја до бизнис	1 426
Изработени бизнис планови	1 051
Издадени ваучери	1 051

Централен регистар

Според податоците од централниот регистар на Р.М. во горенаведената табела 5-1 може да се забележи дека околу 95% од од вкупниот број на пријавени кандидати посетувале обука при што околу 70% успешно ја завршиле што резултирало со 1051 успешно изработени бизнис планови односно издадени ваучери.

5.3 Вработување по сектори на економска активност

Табела 5-2 Вработување по сектори на економска активност

Сектори на дејност	вкупно	Големина на претпријатието според бројот на вработени			
		микро	мали	средни	голем и
А - ЗЕМЈОДЕЛСТВО, ШУМАРСТВО И РИБАРСТВО	11238	1734	2776	2370	4358
Б - РУДАРСТВО И ВАДЕЊЕ НА КАМЕН	4325	118	1028	523	2656
В - ПРЕРАБОТУВАЧКА ИНДУСТРИЈА	109940	7316	51709	19907	31008
Ѓ - ГРАДЕЖНИШТВО	30562	4472	13679	3976	8435
Г - СНАБДУВАЊЕ СО ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА, ГАС, ПАРЕА И КЛИМАТИЗАЦИЈА	8037	83	237	468	7249
Д - СНАБДУВАЊЕ СО ВОДА; ОТСТРАНУВАЊЕ НА ОТПАДНИ ВОДИ, УПРАВУВАЊЕ СО ОТПАД И ДЕЈНОСТИ ЗА САНАЦИЈА НА ОКОЛИНАТА	10468	135	2747	3016	4570

Е - ТРГОВИЈА НА ГОЛЕМО И ТРГОВИЈА НА МАЛО; ПОПРАВКА НА МОТОРНИ ВОЗИЛА И МОТОЦИКЛИ	92474	23823	42267	11748	14636
Ж - ТРАНСПОРТ И СКЛАДИРАЊЕ	31640	6047	14480	2519	8594
З - ОБЈЕКТИ ЗА СМЕСТУВАЊЕ И СЕРВИСНИ ДЕЈНОСТИ СО ХРАНА	20703	7569	11254	1336	544
С - ИНФОРМАЦИИ И КОМУНИКАЦИИ	11891	1495	5121	2213	3062
И - ФИНАНСИСКИ ДЕЈНОСТ И ДЕЈНОСТИ НА ОСИГУРУВАЊЕ	9394	462	577	69	8286
Ј - ДЕЈНОСТИ ВО ВРСКА СО НЕДВИЖЕН ИМОТ	2152	439	852	323	538
К - СТРУЧНИ, НАУЧНИ И ТЕХНИЧКИ ДЕЈНОСТИ	13624	6093	6357	811	363
Л - АДМИНИСТРАТИВНИ И ПОМОШНИ УСЛУЖНИ ДЕЈНОСТИ	16380	1209	9339	5186	646
Љ - ЈАВНА УПРАВА И ОДБРАНА; ЗАДОЛЖИТЕЛНО СОЦИЈАЛНО ОСИГУРУВАЊЕ	145	4	73	68	0
М - ОБРАЗОВАНИЕ	3111	1234	1184	684	9
Н - ДЕЈНОСТИ НА ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА	12535	7161	3417	856	1101
Њ - УМЕТНОСТ, ЗАБАВА И РЕКРЕАЦИЈА	7413	737	1067	2211	3398
О - ДРУГИ УСЛУЖНИ ДЕЈНОСТИ	3952	2821	1131	0	0

5.4 Вработување според видот на сопственост на претпријатијата

Преглед на вработеноста според видот на сопственост на претпријатијата е значајно да се направи за да може да се интервенира во однос на зголемување на стапката на вработеност поточно да се има информација колку од лицата работат во приватните, државните, јавните или други видови на претпријатија и во кој сектор припаѓаат.

Табела 5-3 Број на вработени во претпријатија според вид на сопственост на претпријатијата во 2016 година

Сектори и оддели на дејности	Вкупно	Деловни субјективо	
		Приватна сопственост	Друга сопственост
Вкупно	723 550	555 894	167 657
Земјоделство, шумарство и рибарство	120 303	116 770	(3533)
Рударство и вадење на камен	6 416	(4634)	(1782)
Преработувачка индустрија	137 615	136 376	:
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	10 358	(3837)	6 521
Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината	12 797	(1945)	10 852
Градежништво	52 140	50 542	(1599)
Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	104 514	104 497	-
Транспорт и складирање	36 258	29 060	7 198
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	25 446	24 526	-
Информации и комуникации	13 600	11 888	(1712)
Финансиски дејности и дејности за осигурување	10 927	10 153	-
Дејности во врска со недвижен имот	(1615)	:	-
Стручни, научни и технички дејности	13 496	12 497	-
Административни и помошни услужни дејности	14 335	13 294	-
Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	53 969	-	53 969
Образование	42 569	(2926)	39 643
Дејности на здравствена и социјална заштита	39 089	13 636	25 454
Уметност, забава и рекреација	12 584	7 302	5 282
Други услужни дејности	13 538	10 046	(3492)

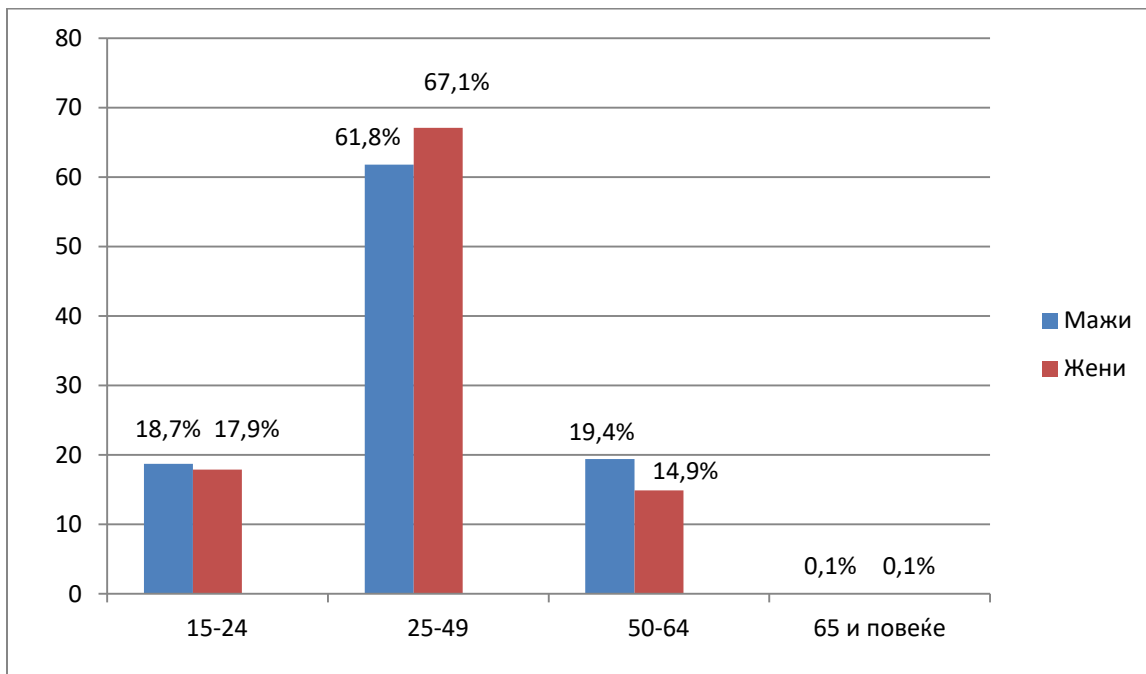
Извор: Државен завод за статистика 2017

5.5 Невработеност во Република Македонија

Појавата на невработеност и денес е една од најтешките социо-економски проблеми со која се соочуваат голем број земји во светот. Високата стапка на невработеност носи со себе голем број други проблеми како што се: сиромаштија, социјална нееднаквост, социјална несигурност кои пак резултираат со низок квалитет на живот на населението и исто така влијаат врз искористеноста на ресурсите и врз економскиот раст. Заради досегашната историски ниска стапка на вработеност, во фокусот на креаторите на макроекономската политика е подстрекот кој треба да се даде со цел зголемување на стапката на вработеност. Во Р.М. како еден од столбовите на макроекономската политика се и програмите за вработување. Создавањето на позитивна бизнис клима и создавањето на одредени механизми на пазарот на труд се со цел да се даде поттик на инвеститорите како домашни така и странски да инвестираат и со тоа да создадат нови работни места.

Може да се забележи дека и покрај нестабилната состојба на пазарот на труд во 2016 година слично како и во годините наназад, поради активните политики и голем број на стратегии помеѓу кој е и Стратегијата за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост во Р.М. 2010-2020 чија цел е подобрување на условите и можностите за вработување и намалување на невработеноста, постои намалување на стапката на невработеност и таа денес изнесува 23.7% при што бележи намалување од 2.4% споредено со минатата година каде што изнесуваше 26.1% според податоците на државниот завод за статистика на Република Македонија.

Графикон 5-2 Стапки на невработеност на населението по возрастни групи и по пол за 2016 година

Извор: Државен завод за статистика 2017

На графиконот 5-4 каде што се представени стапките на невработеност по возрасна група и пол, може да се забележи дека во 2016 година најголем процент невработените лица беа во старосната група од 25 до 49 години а вкупниот број на невработени лица според полот изнесуваше 141 578 мажи и 83 471 жени од вкупното работоспособно население во државата.

Табела 5-4 Стапка на невработеност според степенот на образование во %

Степен на образование	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Без образование	50.1	53.4	62	46.1	53.2	46.3	45	52.7	48.3	46	54.4	/
Незавршено основно образование	40.2	30.2	33.3	37.1	35.1	28.6	29.7	31.3	32.8	32.5	32.6	27.8
Основно образование	47.1	45.8	42.6	43.4	41.8	40	40.1	38.1	38.2	34	31.4	31

3 год. средно образование	43.3	45.6	44.4	40.4	35.6	36.1	34.5	32.9	33	30.5	29.1	28.1
4 год. средно образование	35.9	36.6	34.5	33.4	32.3	31.2	31.4	31.2	30.9	28.3	28.1	27.1
Више образование	17.4	20.5	20.7	20.4	20.2	17.3	17.3	20.1	15.9	16.3	17.5	18.3
Високо образование	18.6	20	21.3	20.5	21.7	22.1	22.7	23.4	23.3	24.6	23.1	26.6
Вкупно	37.2	37.3	36	34.9	33.8	32.2	32	31.1	31	29	28	26.8

Извор: Државен завод за статистика

Од табелата 5-4 може да забележиме дека највисока стапка на невработеност во текот на изминатите години е присутна кај лицата без образование, односно лицата без образование имаат најмала шанса да најдат вработување. Оваа стапка постојано варира, при што може да се забележи дека одреден период достигнува и стапка поголема од 50% што значи дека секое второ лице без образование во Р.М. е невработено. Овие лица се најмалку квалификувани за новото опкружување на пазарот на труд. Бројот на лица со незавршено основно образование е на најниско ниво во последните десетина години и изнесува 27.8%, исто како и бројот на лицата кои основното образование. Поради задолжителноста на средното образование, сите овие категории покажуваат тренд на пад додека кај лицата кои како квалификација за пазарот на труд имаат високо образование имаме тренд на пораст. Имено, со отворањето на дисперзираните студии низ државата и разните факултети, намалувањето на сумата за партиципација во високото образование и овозможената достапна стручна литература, на населението му се овозможи во поголем број да се дообразува. Веќе неколку години по ред над 95% од средношколците се запишуваат на студии, со што се зголемува бројот на високо-образовани кадри кои подготвени влегуваат на пазарот на труд. Сепак, заради поголемиот број на дипломци, може да дојде до ситуација каде пазарот ќе се засити од високо-образованите кадри – што би повлекло зголемување на стапката на невработеност на оваа категорија на

луѓе. Ако овој тренд продолжи и понатаму, ќе биде потребно проширување на пазарот со цел да се апсорбираат сите високо-образовани кадри.

6. Финансиска состојба и финансирање на МСП

Финансиската состојба на едно претпријатие заедно со ликвидноста представува клучна карактеристика на секој стопански субјект. Финансиските извештаи се еден од основните извори на податоци за нејзина оцена и за работењето на компанијата во одреден временски период. Финансиската анализа представува еден вид на финансиско истражување и квантифицирање на финансискиот статус на работата на компанијата со која се прикажува финансиската состојба во одреден момент и преку употреба на сметководствените податоци во процесот на донесување деловни и инвестициони одлуки се проектира во иднина. Освен индикаторите за профитабилност финансиската анализа на едно претпријатие вклучува и други финансиски извештаи како што се: биланс на состојба, биланс на успех, извештај за готовински текови, извештај за промена на капиталот и др. кои се од есенцијално значење за негово успешно функционирање.

6.1 Добивка (профит) и загуба на претпријатијата

Целта на секој бизнис е максимизирање на профитот како разлика меѓу приходите и расходите во работењето. Состојбата на еден деловен субјект да оствари профит се нарекува профитабилност. Повратот на капиталот (ROE) и повратот на средствата (ROA) се двата најважни показатели на профитабилноста кои служат за оценување за тоа колку ефективно менаџментот на една компанијата управува со капиталот кој го поседуваат акционерите во неа. Ликвидноста пак најчесто се дефинира како способност на тековно плаќање. Коефициентот на општа ликвидност представува однос меѓу тековната актива и тековната пасива. Додека коефициентот на забрзана ликвидност покажува способност за намирување на тековните обврски под претпоставка дека залихите не може да се продадат. Во најголем број од финансиските анализи овие показатели се од клучно значење анализирајќи ги профитот или загубата, и утврдувајќи дали едно дадено претпријатие ќе продолжи со своите деловни активности или не.

Табела 6-1 Добивката и загубата остварена кај претпријатијата 2011 – 2016 година

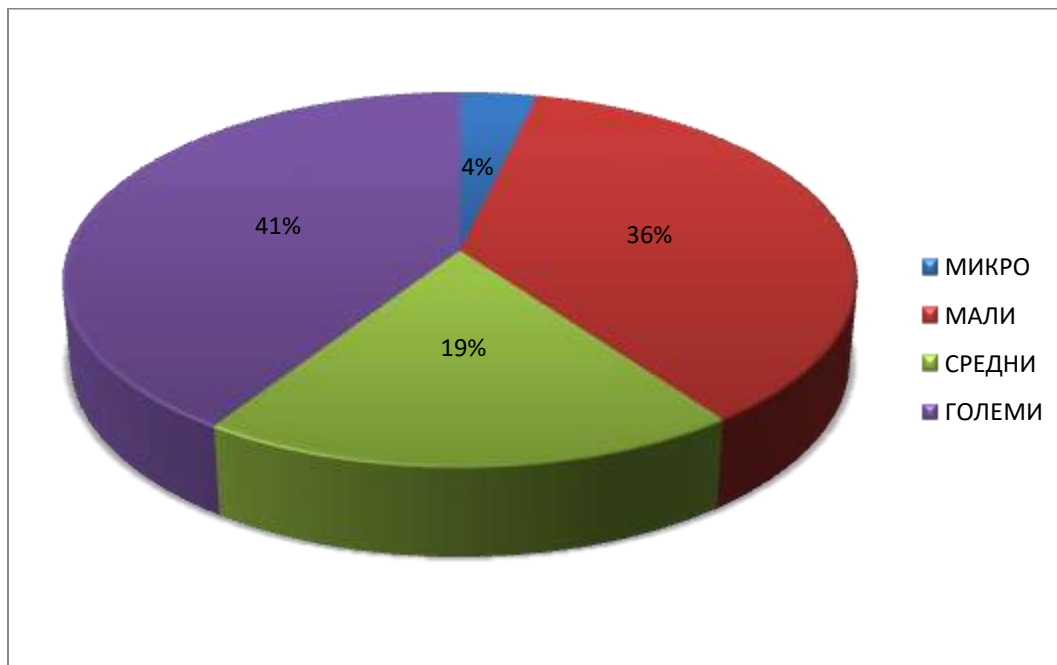
Финансиски индикатори	МИКРО	МАЛИ	СРЕДНИ	ГОЛЕМИ	ВКУПНО
-----------------------	-------	------	--------	--------	--------

2016	ДОБИВКА	2,869,449,540.00	28,844,676,830.00	15,230,241,940.00	32,332,785,541.00	79,277,153,851.00
	ЗАГУБА	6,005,504,466.00	9,707,145,688.00	2,383,720,849.00	6,390,314,588.00	24,486,685,591.00
2015	ДОБИВКА	2,851,558,274.00	24,241,494,050.00	11,453,790,478.00	27,770,406,681.00	66,317,249,483.00
	ЗАГУБА	6,150,609,160.00	14,235,028,051.00	2,587,735,165.00	8,919,368,587.00	31,892,740,963.00
2014	ДОБИВКА	3.017.931.807,00	37.428.300.109,00	14.820.277.824,00	26.799.189.244,00	82.065.698.984,00
	ЗАГУБА	5.720.494.990,00	7.838.610.070,00	3.063.897.305,00	8.032.028.336,00	24.655.030.701,00
2013	ДОБИВКА	2.806.975.574,00	35.259.162.456,00	13.269.773.403,00	24.767.180.872,00	76.103.092.305,00
	ЗАГУБА	5.836.628.300,00	9.490.136.948,00	2.921.460.389,00	7.431.756.955,00	25.679.982.592,00
2012	ДОБИВКА	2.826.412.769,00	35.141.403.669,00	12.670.798.762,00	30.272.840.633,00	80.911.455.833,00
	ЗАГУБА	5.382.652.313,56	8.874.101.559,00	4.472.690.695,00	10.833.311.908,00	29.562.756.475,56
2011	ДОБИВКА	3.235.932.180,00	32.453.256.541,00	9.631.188.200,00	26.903.931.107,00	72.224.308.028,00
	ЗАГУБА	5.498.412.984,50	7.863.364.325,00	4.787.914.412,00	6.872.814.818,00	25.022.506.539,50

Извор: Централен регистар на РМ

Табелата 6.1 ја претставува добивката и загубата остварена кај претпријатијата во Република Македонија за временски период од 2011 до 2016 година. Според податоците од табелата вкупната вредност на добивката пред оданочување остварена кај сите видови на претпријатија, во 2016 година изнесувала 79,277,153,851.00 милиони денари, при што споредувајќи ја со минатата 2015 година може да се забележи зголемување за 19.54%. Во однос на добивката остварена исклучително од страна на МСП, може да се заклучи дека истите во 2016 година допринеле со 55.6% во вредноста на вкупната добивка кај претпријатијата, додека пак во 2015 година овој сооднос е 58% што претставува намалување на добивката кај МСП од 4,14% остварена во 2016 година.

Графикон 6-1 Процентуална добивка кај претпријатијата

Централен регистар

Според горенаведениот графikon 6-1 се гледа дека, како и во годините наназад големите претпријатија го држат приматот за сектор со најголема добивка во работењето со околу 41% додека кај средните односно мали претрпријатија имаме 36% и 19% и сосема очекувано микро претпријатијата со само 4% имаат најмал процент на добивка од претпријатијата во Р.М.

7. Даночна политика

Современ даночен систем и ефикасна даночна администрација се основа за економскиот развој на секоја земја. Оданочувањето како инструмент за економска регулација, претставува главен дел од фискалната политика која ја спроведува една влада во зависност од економската состојба во која се наоѓа земјата се со цел да поттикнува штедење или инвестициони активности, стимулирање на потрошувачката или побарувачката, односно да управува со економијата како и да ги амортизира евентуалните шокови од деловниот циклус.

Ефективната реформа на даночната политика и даночната администрација е од суштинско значење за секоја успешна економска реформа. Анализирајќи го овој сегмент од економиите на земјите во транзиција може да се забележи дека секоја од нив вклучувајќи ја и нашата спроведува значајни промени во својот даночен систем постепено усогласувајќи го своето законодавство со правните прописи на Европската Унија.

Моменталниот даночен систем во Р.Македонија представува комбинација од повеќе видови даноци со кои се спроведува фискалната политика во одреден период. Од аспект на правичноста во оданочувањето, погодни се директните даноци, додека од аспект на економската ефикасност се преферираат индиректните даноци, истите меѓусебно поврзани го сочинуваат актуелниот даночен систем во земјата.

Според податоците на Управата за јавни приходи на Република Македонија може да се забележат неколку поголеми реформи на даночниот систем од осамостојувањето до денес. Во почетокот на 90-тите години, со воведување на новиот економски систем во Република Македонија, се воведува нов фискален систем, заснован на принципите на пазарна економија, приватна сопственост, самостојност на економските субјекти.

Во 1994 година со првата реформа на даночниот систем на Република Македонија се донесува новиот Закон за персонален данок на доход (ЗПДД), Законот за данокот на добивка (ЗДД), Законот за даноците на имот.

Како најголема реформа на македонскиот даночен систем се смета воведувањето на данокот на додадена вредност на 01 април 2000 година (ДДВ-то го заменува претходниот данок на промет на производи и услуги) и новиот систем на оданочување на добрата подложни на акциза во 2001 година.

Законот за Управата за јавни приходи донесен во месец септември 2005 година, со измените и дополнувањата кои уследија потоа, претставува сегашна правна рамка која го одредува делокругот, организацијата, начинот на вршење на работата и раководењето, како и овластувањата и одговорностите при собирањето, евидентирањето, обработката и заштитата на податоците во врска со работите на УЈП.

Со донесување на процесниот Закон за даночна постапка во 2006 година се регулира општото даночно право и даночната управна постапка, постапката на утврдување на данокот, постапката на контрола, постапката на наплата на јавните приходи, правата и обврските на даночните обврзници, постапката по жалба, водењето на прекршочната постапка и прекршочните одредби.

Владата на Република Македонија во 2007 година се одлучува на спроведување на големо реструктурирање на македонскиот даночен систем. Имено, дотогаш важеа прогресивните стапки на персонален данок на доход од 15%, 18% и 24%. Данокот на добивка изнесуваше 15%. Во 2007 година стапи на сила новиот даночен систем наречен „рамен данок“.

Владата одлучи персоналниот данок на доход и данокот на добивка да ги намали на 12%, спроведувајќи ја својата одлука во истата 2007 година. Веќе наредната година, 2008,

данокот на добивка и персоналниот данок на доход беа дополнително намалени за по 2 п.п. и изнесуваа 10%, што претставуваше драстична интервенција имајќи го во предвид фактот дека до 1996 година, персоналниот данок на доход беше дури 35%, а данокот на добивка изнесуваше 30%.

Цел на воведувањето на новиот систем на оданочување, т.н. „рамен данок“ беше да се намали сивата економија (поголеми даноци значат и поголем подстрек за даночна евазија), да се стимулира домашната инвестициона активност како и да се привлечат странски инвестиции.

Република Македонија, заедно со Бугарија, има најниска стапка на персонален данок на доход, како и најниска стапка на данок на добивка во цела Европа.

За разлика од прогресивните системи на оданочување, системот на рамен данок е едноставен, фер и добар за економскиот раст. Кај прогресивниот систем на оданочување, постоеше неопходност од многу форми на пресметка, како и кај сите даночни системи со прогресивни стапки. Кај системот на рамен данок, се употребуваат две форми на пресметување: една за персонален данок на доход (данок кој претставува давачка по основ на остварените лични приходи) и една форма за даночните давачки кај бизнисите и капиталните приходи.

Спротивно на стариот систем, кои се засноваа на стапката на извор на приходи, рамниот данок ги третира сите даночни обврзници еднакво, исполнувајќи го принципот „еднакво право по закон“. Следствено на тоа, рамниот данок сите даночни обврзници подеднакво ги „оптоварува“, односно сите даночниот обврзници одделуваат ист процент од својот доход како давачка за разлика од прогресивниот кој најмногу ги „оптоварува“ односно дури и казнува субјектите кои најмногу придонесуваат за националното богатство и чии инвестиции го претставуваат моторот на една економија.

Би требало да се спомене и дека рамниот данок ги елиминира повеќето „дупки“ во законот, не создава анимозитет меѓу граѓаните кои при прогресивно оданочување би спаѓале во различни категории, како и тоа дека во комбинација со ниските стапки во Р.М., во поголем дел ја елиминираше даночната евазија како значаен фактор на сивата економија.

Рамниот данок придонесе и продолжува да придонесува за подобра и посигурна клима за економски дејствија во конкурентскиот глобален систем.

Во изминатите години, во светот опстојуваат неколку основни предлози за начините на воведување на рамен данок, сите базирани врз основа на преформулација на досегашните правци развиени од економистите на Хувер институтот (Hoover Institution).

Ако за еден даночен систем е важно тоа да биде едноставен и коректен, тогаш поедноставен и покоректен од рамниот данок не постои. Едноставноста и коректноста се природни карактеристики на даночната реформа наречена рамен данок.

Постојат два основни аргументи во прилог на рамниот данок: развој и чесност. Многу економисти се привлечени од идејата за рамен данок бидејќи старите даночни системи, со високите стапки и дискриминаторскиот однос кон заштедите и инвестициите, го намалуваат, а во одредени случаи и стагнираат развојот, ги уништуваат работните места и го намалуваат приходот преку нивниот ефект врз корпоративните добивки и приходите на лицата коишто спаѓаат во категориите на кои се применува највисоката стапка. Со економски речник, прогресивното оданочување со кое се одликуваа старите даночни системи, го уништува подстрекот за инвестирање а од друга страна прибира помалку приходи во буџетот на државите по основ на оданочување заради високите стапки со кои се карактеризира и подготвеноста на економските субјекти за даночна евазија заради висината на истите.

Како и да е, најсилен аргумент и најубедувачки факт за прифаќање на систем на рамен данок е неговата едноставност. Komplцираните даночни пријави и процедури, даночни упатства и многуте маки на даночните обврзници при пријавувањето на приходите, сега се заменети со поедноставени обрасци со цел поефективна наплата на даночните приходи.

Рамниот данок нуди многу бенефиции и поволности за една држава како што се:

Побрз економски раст. Рамниот данок го поддржува зголемувањето на вработувањето (отворање на работни места), заштедите и инвестициите. Со зголемувањето (поттикнувањето) на продуктивното економско однесување, исто така, се ставаат здрави темели на една економија која подоцна ќе може да расте со побрзо темпо на бенефит на сите нејзини субјекти. Инвестициите се основа за развојот на секоја економија, а истите се финансирани од заштедите на нејзините субјекти.

Чесност. Рамниот данок ги третира луѓето еднакво. За разлика од прогресивните даночни системи каде богатиот даночен обврзник плаќа повеќе данок од сите други категории и

апсолутно и релативно, во системот „рамен данок“ тој од своите приходи издвојува ист процент како и секој друг даночен обврзник.

Крај на политичко фаворизирање. Рамниот данок ги рестриктира односно целосно уништува можностите за користење одбитоци, "дупките во законите", даночните кредити и изземањата т.е. намалувања на даночната основа кои важат само за одредена група на луѓе

Во следнава табела 7-1 е се прикажани најзастапените даночни стапки во Република Македонија. Како што беше објаснето во еден од погорните пасуси може да се каже дека Данокот на добивка и Персоналниот данок на Р.М. представуваат едни од најниските даноци во Европа со стапка од 10%. Во врска со Данокот на додадена вредност може да се каже дека тој се наоѓа во границите на Еу што е околу 15% до 27% односно стапката на ДДВ во Македонија е една од најниските со 18%. Додека данокот на имот се движи од 0.10% до 0.20%, Данок на наследство и подарок од 2% до 5% и Данок на промет на недвижности од 2% до 4%.

Табела 7-1 Даночни стапки

Данок	Даночен обврзник	Даночна стапка
Данок на добивка	Правно лице–резидент на Република Македонија и постојана деловна единица на странско правно лице, за добивката што ја остваруваат од вршење на дејност на територијата на Република Македонија.	10%
Персонален данок на доход	Физичко лице резидент на Република Македонија за неговиот светски доход, односно доходот што го остварува во земјата и странство, како и физичко лице нерезидент за доходот што го остварува од извори во Република Македонија.	10%
Данокот на додадена вредност	Правно и физичко лице кое врши дејност на територијата на Република Македонија, а обврска за задолжителна регистрација за целите на ДДВ имаат само оние даночни обврзници кои во изминатата календарска година оствариле вкупен оданочив промет над 2.000.000 денари.	18% - општа
		5% - повластена
Даноци на имот		

- Данок на имот	Правно и физичко лице сопственик на имотот.	0,10% до 0,20%
- Данок на наследство и подарок	Физички или правни лица-резиденти на Република Македонија, кои наследуваат имот или примаат имот на подарок во земјата или странство и странско физичко и правно лице-нерезидент за недвижниот и подвижниот имот што го наследува или прима на подарок на територијата на Република Македонија.	2% до 3% - за обврзник од втор наследен ред
		4% до 5% за останатите
- Данок на промет на недвижности	Правно и физичко лице - продавач на недвижноста, а по исклучок, обврзник на данокот на промет на недвижности може да биде правно лице и физичко лице - купувач на недвижноста, доколку во договорот за купопродажба на недвижноста, е договорено данокот да го плати купувачот.	2% до 4%

Конкретно во 2016 година се донесени неколку нови закони односно измени и дополнувања кои се однесуваат на различни даноци во даночниот систем на Р.М.

- Со Законот за персоналниот данок на доход објавен во „Службен весник на Р.М.“ број 80/93 од 10.02.2016 година се воведува персонален данок на доход и се уредува начинот на оданочување на доходот на граѓаните.
- Со законот за додадена вредност објавен во „Службен весник на Р.М.“ број 189/16 од 14.10.2016 година се воведува данокот на додадена вредност и се уредува неговото пресметување и плаќање.
- Со законот за добивка објавен во „Службен весник на Р.М.“ број 112/14 од 10.02.2016 година се уредува начинот на оданочување на добивката, стапката по која се пресметува данокот на добивка, обврзниците за плаќање на данокот на добивка, даночната основа за пресметување на данокот на добивка, роковите за плаќање на данокот на добивка, како и други прашања кои се значајни за утврдување и плаќање на данокот на добивка.

Според Извештајот за глобална конкурентност 2015-2016 година објавен од Светскиот Економски Форум во кој е идентификуван индексот на конкурентноста на 140 држави пресметан врз основа на различни фактори, вклучувајќи ја вкупната даночна стапка која

го представува износот на даноци и придонеси кои задолжително треба да се платат од страна на бизнисот во втората година од работењето. Р. Македонија со реорганизацијата на својот даночен систем во 2008 година со цел да поттикне инвестиции, забрзување на развојот на бизнисот, и зголемување на вкупниот животен успеа да воведо вкупна даночна стапка од 7,4%, со која се вброи во земјите со најниски даночни стапки во светот.

8. Бизнис демографија и бизнис динамика

Големиот број бизниси и здравата конкуренција се дел од основата за успешна економија на една земја. Со економските реформи и некои од политиките на владата изминативе години, како што се кампањите за привлекување на странски инвестиции и субвенционирањето на самовработувањето се создаваат услови за развивање на веќе постоечките, и поддржување на идеите за нови бизниси создавајќи можности за луѓето од сите слоеви, возраст и место на живеење. Намалувајќи ги социјалните разлики и негативните социјални феномени и создавајќи поволни услови за развој на човековите капацитети имаат за цел да овозможат непречен бизнис и демографски развој на целата земја.

8.1 Активни претпријатија по општини

Годишните податоци за бизнис демографијата опфаќаат варијабли кои ги објаснуваат карактеристиките и демографијата на одредено бизнис подрачје за дадената година. Активните претпријатија поделени по општини исто така претставува значаен индикатор кој укажува на густината на претпријатија во одредени региони. Всушност, како што бројот на претпријатија во даден регион се зголемува, истиот регион станува поразвиен и се зголемува конкуренцијата помеѓу претпријатијата. Освен Скопје, каде што најголем дел од претпријатијата се лоцирани, постојат и други региони во земјата во кои бројот на претпријатија е релативно висок во поглед на бројот на жители од тој регион.

Табела 8-1 Активни деловни субјекти по големина, по општини

	Вкупно	микро	мали	средни	големи
Република Македонија	70139	48611	20313	725	490

Скопје	24877	15495	8705	349	328
Аеродром	3511	2298	1172	21	20
Бутел	1367	872	450	28	17
Гази Баба	2735	1662	972	59	42
Ѓорче Петров	1507	1034	456	10	7
Карпош	3810	2238	1473	49	50
Кисела Вода	2707	1769	882	39	17
Сарај	427	290	131	6	-
Центар	6767	3770	2697	128	172
Чаир	1830	1394	427	7	2
Шуто Оризари	216	168	45	2	1
Арачиново	82	53	28	1	-
Берово	425	323	99	2	1
Битола	3897	2760	1089	28	20
Богданци	273	178	86	7	2
Боговиње	356	275	78	3	-
Босилово	258	180	73	3	2
Брвеница	293	244	47	2	-
Валандово	376	276	92	8	-
Василево	170	97	70	2	1
Вевчани	107	78	28	1	-
Велес	1793	1322	445	19	7
Виница	539	370	160	6	3
Вранештица	-	-	-	-	-
Врапчиште	387	326	60	1	-
Гевгелија	1213	790	400	15	8
Гостивар	2362	1912	439	11	-
Градско	81	57	21	-	3
Дебар	465	372	87	5	1
Дебарца	106	77	28	1	-
Делчево	531	400	128	3	-
Демир Капија	105	70	33	1	1
Демир Хисар	236	167	65	4	-
Дојран	97	65	30	1	1
Долнени	194	153	40	1	-
Другово	-	-	-	-	-
Желино	278	202	74	1	1
Зајас	-	-	-	-	-
Зелениково	62	41	19	2	-
Зрновци	64	49	15	-	-
Илинден	498	302	168	16	12

Јегуновце	178	140	35	2	1
Кавадарци	1639	1076	536	15	12
Карбинци	78	53	23	2	-
Кичево	1419	1197	211	10	1
Конче	70	51	19	0	-
Кочани	1354	982	359	10	3
Кратово	234	166	64	3	1
Крива Паланка	535	409	123	3	-
Кривогаштани	105	70	35	-	-
Крушево	233	182	50	1	-
Куманово	3050	2212	806	22	10
Липково	216	155	60	1	-
Лозово	51	37	14	-	-
Маврово и Ростуша	155	121	31	2	1
Македонска Каменица	187	140	46	-	1
Македонски Брод	161	131	29	1	-
Могила	158	131	27	-	-
Неготино	733	496	220	16	1
Новаци	83	65	17	1	-
Ново Село	235	158	73	4	-
Осломеј	-	-	-	-	-
Охрид	2663	1956	675	26	6
Петровец	181	113	64	3	1
Пехчево	172	126	45	1	-
Пласница	55	48	6	-	1
Прилеп	2706	2001	681	13	11
Пробиштип	411	305	100	4	2
Радовиш	819	567	246	4	2
Ранковце	53	31	22	-	-
Ресен	459	316	138	4	1
Росоман	119	79	39	1	-
Свети Николе	853	702	144	7	-
Сопиште	110	84	26	-	-
Старо Нагоричане	51	37	13	-	1
Струга	2073	1689	372	10	2
Струмица	2378	1613	739	14	12
Студеничани	233	152	77	4	-
Теарце	311	254	56	1	-
Тетово	3234	2473	733	20	8
Центар Жупа	78	67	11	-	-
Чашка	96	70	26	-	-

Чешиново - Облешево	144	97	45	2	-
Чучер - Сандево	154	96	56	2	-
Штип	1787	1129	614	23	21

Централен регистар

Табелата 8-1 ги преставува активните претпријатија подделни по општини и по големина. Поради големата централизираност во бизнис сегментот во државата, сосема очекуван е податокот дека активните претпријатија на град Скопје со неговите општини изнесуваа речиси една третина од вкупниот број на претпријатија во државата додека Битола и Тетово се најдоа на второто односно третото место со по околу 5% од вкупниот број на сите регистрирани претпријатија во Република Македонија.

8.2 Занаетчии

Со развојот на машинското производство занаеот постепено е во изумирање, Македонската Влада со своите мерки за поттикнување на овие мали економски субјекти активно и континуирано соработува со занаетчиските комори и занаетчиите за заедно да ги креира политиките за развој на оваа стопанска гранка.

Законот за вршење на занаетчиска дејност во Република Македонија беше усвоен во 2004 година, и го замени стариот закон од 1998 година. Во овој закон е утврдена дефиницијата за тоа што претставува занаетчијата и што се смета за занаетчиска дејност. Овој нов закон го дефинира занаетчијата како секое физичко лице кое е регистрирано во Регистарот на занаетчии. Информации кои се собираат во Регистарот на занаетчии се :

- Име, татково име, презиме и адреса на живеење;
 - Матичен број на лицето;
 - Активности кои се превземаат и шифри на тие активности во согласност со НАЦЕ;
 - Име на компанијата, кратко име на компанијата (ако е возможно), локација и адреса на просториите.
- Затварањето на дејноста на занаетчијата може да се изврши само ако (според она што е наведено во Законот):
- Занаетчијата биде вработен во друга компанија, ако истиот се пензионира или започне со друга деловна активност;
 - Ако занаетчијата отиде во затвор повеќе од 6 месеци;
 - Во случај на смрт на занаетчијата;
 - Други ситуации утврдени со Законот.

Со предлог на Законот за занаетчии од 2015 се уредуваат условите за вршењето на занаетчиска дејност и за издавање на занаетчиската дозвола, водење на Занаетчиски регистар, организирање на чирачката работа, како и организирање и финансирање на коморски систем.

Предложениот текст на овој закон е во насока на подобрување на регулативата во делот на занаетчиството односно:

- Се воведува занаетчиска дозвола, која се издава за занаетчиските дејности и претставува гаранција за квалитет на производите и услугите кои ги нудат вршителите на занаетчиската дејност
- Се регулира финансирањето на занаетчиските комори односно согласно законското решение 90% од средствата од извршување на јавните овластувања и коморскиот придонес ќе се прелеат во занаетчиските комори (регионални и општински) додека 10% во Занаетчиската комора на Република Македонија
- Се воведува електронски занаетчиски регистар кој ќе служи како централна база на податоци со што институциите за развој и поддршка на занаетчиството во РМ во секој момент ќе имаат јасна слика колку занаетчии се регистрирани и од кои сектори. Врз основа на која ќе можат да креираат по реални и квалитетни политики за развој и поддршка на занаетчиството
- Се воведува чираштвото кое овозможува невработено лице да биде ангажирано од страна на работодавач со цел да се стекне со вештини, компетенции и знаења за изучување на определен занает

Табела 8-2 Број на занаетчии кои поднеле годишна завршна сметка во 2016 година

БРОЈ НА ЗАНАЕТЧИИ ВО 2015 ГОДИНА	
Општина	
АЕРОДРОМ	63
БЕРОВО	4
БИТОЛА	14
БОГДАНЦИ	3
БОГОВИЊЕ	7
БОСИЛОВО	2
БРВЕНИЦА	7
БУТЕЛ	38
ВАЛАНДОВО	15
ВАСИЛЕВО	3
ВЕЛЕС	82
ВИНИЦА	29
ВРАПЧИШТЕ	19
ГАЗИ БАБА	65

ГЕВГЕЛИЈА	27
ГОСТИВАР	172
ГРАДСКО	2
ДЕБАР	22
ДЕЛЧЕВО	1
ДЕМИР КАПИЈА	2
ДОЈРАН	1
ЃОРЧЕ ПЕТРОВ	40
ЖЕЛИНО	2
ЗРНОВЦИ	4
ИЛИНДЕН	9
ЈЕГУНОВЦЕ	3
КАВАДАРЦИ	32
КАРПОШ	89
КИСЕЛА ВОДА	83
КИЧЕВО	51
КОЧАНИ	61
КРАТОВО	8
КРИВА ПАЛАНКА	20
КРУШЕВО	1
КУМАНОВО	125
ЛИПКОВО	3
МАВРОВО И РОСТУША	2
МАКЕДОНСКА КАМЕНИЦА	1
НЕГОТИНО	5
НОВО СЕЛО	3
ОХРИД	34
ПЕТРОВЕЦ	2
ПЕХЧЕВО	3
ПЛАСНИЦА	1
ПРИЛЕП	24
ПРОБИШТИП	15
РАДОВИШ	8
РЕСЕН	4
САРАЈ	6
СВЕТИ НИКОЛЕ	9
СОПИШТЕ	3
СТРУГА	19
СТРУМИЦА	64
СТУДЕНИЧАНИ	2
ТЕАРЦЕ	11

ТЕТОВО	146
ЦЕНТАР	162
ЦЕНТАР ЖУПА	3
ЧАИР	93
ЧАШКА	3
ЧЕШИНОВО - ОБЛЕШЕВО	2
ЧУЧЕР - САНДЕВО	4
ШТИП	31
ШУТО ОРИЗАРИ	3

8.3 Трговец поединец

Според Законот за трговските друштва Трговец-поединец е физичко лице кое, во вид на занимање, врши некоја од трговските дејности определени со овој закон. Важно е да се потенцира дека како трговец-поединец може да се јави само физичко лице односно како трговец-поединец може да се запише во трговскиот регистар секое деловно способно физичко лице со постојано место на живеење во Република Македонија.

Како трговец-поединец не може да биде регистрирано физичко лице:

1. над кое е отворена стечајна постапка;
2. за кое, со правосилна одлука на судот, е утврдено дека со умисла предизвикало стечај, поради што доверителите не можеле да ги наплатат своите побарувања додека трае забраната за вршење на дејноста утврдена со одлуката на судот;
3. на кое надлежен орган, врз основа на закон, му забранил да врши некоја од дејностите определени со Законот за трговските друштва, додека трае забраната.

Едно физичко лице запишано како трговец-поединец не може, истовремено, по која било основа, да биде запишано како трговец-поединец под друга фирма.

Трговецот-поединец одговара за своите обврски лично и неограничено со сиот свој имот.

Овој начин на вршење трговска дејност е брз, едноставен, без големи формалности и слично. Со еден збор, многу флексибилен. Но, ограничувањата и слабостите му се побројни: тешко се добиваат екстерни извори на финансирање (кредити од банки или други позајмици); се врзува со доброто здравје и со капацитетот на физичкото лице;

тешко се наоѓаат деловни партнери кои немаат увид колкав е имотот на физичкото лице трговец-поединец; и, конечно, трговецот-поединец одговара за своите обврски лично и неограничено со сиот свој имот.

9. МСП Иновации истражување и развој

Иновацијата е една од најпознатите и основни практики за поддршка на економскиот раст. Таа представува голем потенцијал за развој, и решенија за голем број економски и социјални предизвици. Иновациите представуваат еден вид клуч за опстанокот на комерцијалните компании во денешното пазарно и бизнис опкружување овозможувајќи и на фирмите од различен карактер да преживеат и напредуваат преку зголемување на пазарната вредност и конкурентната предност. Истражувањата од овој дел на менаџментот до денес повеќе се фокусираа главно на развиените пазарни економии и големи претпријатија, но заклучокот е дека малите и средни претпријатија (МСП) се од фундаментално значење за иновациите и економскиот раст во стопанството. Од оваа гледна точка нивното навремено воведување е последица на голем дел одвоени финансиски средства на компанијата доделени за истражување и развој, како активност на која се придава особено значење во денешното време на модернизација. Следствено на тоа способноста и брзината за иновирање е еден од најважните фактори од кои зависи економската сила на претпријатието. Придобивките кои произлегуваат од иновациите на претпријатието се многубројни и придонесуваат за:

- подобрување на продуктивноста;
- намалување на трошоците;
- обезбедување на конкурентна пазарна позиција;
- зголемување на вредноста на брендот на претпријатието;
- воспоставување на нови партнерства;
- зголемување на профитот и профитабилноста.

Иако иновациите од една страна придонесуваат за многу позитивни придобивки за даденото претпријатие, од друга страна пак поради одредени причини како што се: зголемениот број на конкуренти на пазарот и појавите на дуплирање па дури и имитирање на веќе постоечките производи, конкурентноста на компаниите во денешни, современи услови и се намалува. Според ова од есенцијално значење за претпријатијата е навремената иновација врз своите производи, услуги и процеси со цел да не заостануваат зад конкуренцијата, која би можела да им ја превземе водечката улога во дадениот сектор.

Поради тоа што ефектите од економската криза кај малите и средни претпријатија во Еу се уште се очигледни потребен е континуиран фокус и адекватна политика која ќе придонесе за оптимални услови и конкретни можности за претприемачите да се вклучат во процесот на иновациите. Сега повеќе од кога било, Европската Унија со своите инвестиции во иновациите во овој сектор цели кон забрзување на развојот на растот и развојот на компаниите, од многу рана фаза на воведување на пазарот, со директни и индиректни мерки и комплементарна поддршка предвидена на секој чекор од патот, особено со Хоризонт 2020 и КОСМЕ, програмите за конкурентност.

Хоризонт 2020 нуди серија на интегрирани мерки во насока на поддршка на малите и средни претпријатија во текот на циклусот на иновации, во поглед на промовирањето на нивниот раст и развој односно активно ги поддржува преку обезбедување и директна финансиска поддршка, и индиректна поддршка за зголемување на нивниот капацитет за иновации. Во делот на "Иновации во мали и средни претпријатија" има за цел создавање на мост помеѓу јадрото на Рамковната програма - поддршка на проекти за истражување, развој и иновации - и создавање на поволен екосистем за иновација и раст на истите. Додека COSME се фокусира на обезбедување и развој на подобри рамковни услови за раст во контекст на индустриските промени и во секторите на стратешки интереси, како напредно производство и пристап до пазарите.

Според податоците од Европската Комисија објавени во Извештајот за Иновации во МСП во 2016-2017, дел финансиските средства за истражување и развој се очекува да се отстапат за комерцијализација на нови производи или услуги. Во фаза 3 од Инструментот за МСП, малите и средни претпријатија ќе бидат во можност да добијат голем број на услуги кои ќе им помогнат во подобрување на нивната финансиска подготвеност за понатамошно развивање на нивниот бизнис и обликувањето на нивните пазари.

Бидејќи Република Македонија се стреми да продолжи со економскиот раст, важно е земјата да ја развие конкурентноста на својот приватен сектор. Поради тоа што нема да може да ја гради својата конкурентност врз основа на ниските трошоци за плати на долг рок, подобрувањето на конкурентноста преку знаење и иновации е од клучно значење. Целта на оваа стратегија е започнување на трансформација на земјата во економија заснована на знаења која со своите иновативни компании и нивната добро обучена работна сила би била конкурентна на меѓународниот пазар. Стратегијата за иновации која е една од делот реформи при Владата на Р.М. ги опфаќа истражувачките институции во контекст на развој на човечките ресурси за иновации и воспоставување на врски со бизнис секторот и пренесување на знаења кон него. Со оваа стратегија подготвена според актуелната состојба на развојот на земјата целта е да се осигура политика за промовирање на иновации која што би била релевантна за даденото развојно ниво. Стратегијата беше подготвена во рамките на Иницијативата за регионална конкурентност, проект спроведен од страна на Инвестициската спогодба на ОЕЦД за Југоисточна Европа со финансиска поддршка од Европската Унија. Со поддршка од ОЕЦД за развој на стратегија за иновации по прегледот на националниот систем за иновации и конференцијата на која на чинителите им беше овозможено да разговараат за тоа кои треба да бидат приоритетите и политиките на стратегијата за иновации, оваа стратегија беше изготвена заеднички од владини службеници и експерти од ОЕЦД.

Фондот за иновации и технолошки развој има за цел промовирање и поттикнување на иновациска дејност, подобрување на пристапот до финансиски услуги за иновации, развивање на инфраструктура за иновации и технолошки развој и развој на партнерства помеѓу универзитетите, истражувачките центри и приватниот сектор во Република Македонија.

Фондот располага со четири активни програми за подобрување на пристапот до финансиски услуги и тоа :

- Кофинансирани грантови за старт-ап, спи-оф трговски друштва и иновации

Инструментот е наменет за финансирање на ново - основани, микро и мали и средни компании, регистрирани во Република Македонија, а е со цел поттикнување на иновативноста кај компаниите, имплементирање на иновативни решенија и поддршка на компании кои имаат висок потенцијал за раст, како и пренесување на резултатите од

научните истражувања во апликативни, односно комерцијални активности преку формирање на спин-оф компании.

Инструментот кофинансирани грантови за старт-ап, спин-оф компании и иновации ќе обезбеди финансирање до максимум 85% од вкупниот буџет за проектот, до максимален износ од 30.000 Евра. Преостанатите 15% од вкупниот буџет за проектот, треба да бидат обезбедени од подносителот на барањето за финансирање. За доделување на средства по основа на овој инструмент може да учествуваат сите компании од сите дејности без ограничување по одделни индустрии. Проектите во рамките на инструментот кофинансирани грантови за старт-ап, спин – оф компании и иновации ќе траат 12 месеци, со можност за продолжување за најмногу 6 месеци.

- Кофинансирани грантови и уловени заеми за комерцијализација на иновации

Инструментот е наменет за финансирање на мали и средни трговски друштва (во понатамошниот текст компании), регистрирани во Република Македонија, а е со цел реализирање и имплементација на иновативни решенија, иновативни процеси и воведување на иновации кај компаниите, како и поддршка на компании кои имаат висок потенцијал за раст. Финансирањето од овој инструмент може да биде во форма на грант или во форма на условен заем, во зависност од големината на барателот. Финансирањето во форма на условен заем подразбира иницијално доделување на средства на компаниите во форма на заем, со можност доколку компанијата исполни определени услови, дел или целиот износ од заемот да биде конвертиран во грант. Инструментот кофинансирани грантови и условени заеми за комерцијализација на иновации ќе обезбеди финансирање до максимум 70% од вкупниот буџет за проектот, до максимален износ од 100.000 Евра. Преостанатите 30% од вкупниот буџет за проектот, треба да бидат обезбедени од подносителот на барањето за финансирање. Проектите во рамките на инструментот кофинансирани грантови и условени заеми за комерцијализација на иновации ќе траат 24 месеци, со можност за продолжување за 12 месеци.

- Кофинансирани грантови за трансфер на технологии

Инструментот има за цел да ја поттикне имплементацијата на нови иновативни и подобрени технологии и технолошки процеси. Со овој инструмент се очекува да се постигне долгорочен позитивен придонес за развојот на регионалната економија, подобрување на конкурентноста преку технолошки и оперативни унапредувања и

обезбедување на нови работни места. Инструментот е наменет за финансирање на програми за воведување на иновативни и напредни технологии во трговски друштва (во понатамошниот текст компании), стопански комори, и здруженија основани во Република Македонија. Програмите за трансфер на технологии се фокусирани на помагање на малите и средни претпријатија (МСП) да ја подобрат нивната продуктивност, да ги зголемат стандардите за квалитет и да воведат процеси за развој на нови производи. Најчесто тие помагаат да се подобрат технолошките можности на постоечките индустрии и компании преку спојување на знаењето што е веќе постоечко на глобално и национално ниво со локалната индустрија. Овие програми исто така им помагаат на компаниите да го разберат значењето на стандарди на меѓународниот пазар и како да ги направат нивните производи компатибилни со меѓународните стандарди. Овој инструмент ќе финансира два типа на активности: 1) поддршка на компаниите во напорите да развијат планови за технолошки напредок и 2) поддршка на организации за развој на програми за трансфер на технологии. Инструментот кофинансирани грантови за трансфер на технологии ќе обезбеди финансирање до максимум 50% од вкупниот буџет за проектот, до максимален износ од 200.000 Евра. Преостанатите 50% од вкупниот буџет за проектот, треба да бидат обезбедени од подносителот на барањето за кофинансирање. За доделување на средства по основа на овој инструмент може да учествуваат сите компании од сите дејности без ограничување по одделни индустрии. Проектите во рамките на инструментот кофинансирани грантови за трансфер на технологии ќе траат 24 месеци со можност за продолжување за најмногу 12 месеци.

- Техничка помош преку деловно-технолошки акцелератори

Фондот преку техничка помош ќе го поддржи формирањето на деловно-технолошки акцелератори, субјекти за давање инфраструктурна поддршка на иновациската дејност, со цел акцелерација на претприемништвото преку поддршка на физички лица кои сакаат да основаат трговско друштво (во понатамошниот текст компанија), како и веќе основани компании во нивната почетна фаза (кои постојат максимум две години) преку обезбедување на едукативна, логистичка и финансиска помош. Деловно–технолошки акцелератор (во натамошниот текст: акцелератор) е субјект за давање на инфраструктурна поддршка на иновациска дејност чија основна дејност е ставање на располагање деловен простор, административни и технички услуги, менторство и обука, консултантски услуги и тренинг, обезбедување на иницијално финансирање и давање на стручна помош за надминување на организациските и стратешките пречки на компаниите

во основање (старт-ап компании) вклучувајќи го периодот на развивање на деловната идеја, па се до основањето и почетното делување на старт-ап компанијата. Периодот на нудење на услугите на акцелераторот не треба да биде подолг од 12 месеци почнувајќи од денот на влегување на ново-основаната компанија или физичко лице во акцелераторот, па се до успешна имплементација на деловната идеја. Акцелераторот освен техничка и логистичка помош обезбедува и финансиска помош, и тоа финансирање за време на фазата на акцелерација (до максимален износ од 50.000 Евра по проект) и можност за понатамошно финансирање (до максимален износ од 200.000 Евра по проект), наменет за најдобрите компании кои успешно ќе поминат низ фазата на акцелерација. Фондот ќе финансира до 75% од вкупниот буџет на проектот. Останатите 25% треба да бидат обезбедени од страна на барателот. Максималниот износ кој ќе биде финансиран од страна на Фондот за поддршка на формирање на Акцелератори изнесува 500.000 евра по формиран акцелератор. Овој износ ќе биде искористен за поставувањето на Акцелераторот, како и за фазата на финансирање, односно финансиската поддршка на акцелерираниите компании. За Акцелератор може да поднесат барање и повеќе компании заеднички или здруженија, односно преку формирање на конзорциум, со тоа што задолжително се назначува еден правен субјект за лидер на конзорциумот, кој ќе биде координатор на активностите. Проектите во рамките на инструментот техничка помош преку формирани акцелератори ќе траат 42 месеци, од кои 6 месеци период за поставување на акцелераторот и период од 3 години за активно водење на истиот.

Од аспект на развојот на индустријата владата на Република Македонија го изработи националниот стратешки документ за зголемување на конкурентноста на македонската индустрија и економијата **“Индустријската политика на Република Македонија 2009-2020”** Тој претставува национален стратешки документ за зголемување на конкурентноста на македонската индустрија и економијата воопшто, преку координирање на политиките за конкурентност во Република Македонија.

Основна цел на документот е зголемување на конкурентноста на домашната индустрија, базирана на знаење, иновации и истражувања кои водат кон раст и развој, создавање стимулативна деловна и инвестициона клима и поддршка на претпријатијата за подобрување на нивните конкурентни способности со стекнување на знаења, нови технологии и пазари. Во рамки на стратешките приоритети на Владата на Република Македонија е определбата за зголемување на економскиот раст и конкурентноста на

трајна основа, а креирањето на проактивна интегрирана индустриска политика е една од клучните цели за зголемена конкурентност на корпоративниот сектор. Со имплементацијата на индустриската политика ќе се обезбеди стабилен развој на земјата врз основа на диверсификација и модернизација на економијата со креирање на услови за производство на конкурентни производи, зголемување на вработеноста и пораст на извозот. Во досегашниот период, политиките кои се применуваат во Република Македонија содржат елементи на индустриска политика чие основно начело е воспоставување и одржување на еднаков третман на сите деловни субјекти, обезбедување еднакви услови за пазарна конкуренција и поддршка на претпријатијата во зголемување на нивната конкурентност. Во овој контекст, тековната “индустриската политика” на Република Македонија се состои од мерки содржани во други политики, национални стратешки документи, програми и акциони планови кои имаат хоризонтален пристап. Токму хоризонталната димензија на индустриската политика, бара интегрирање и координација во планирањето и спроведувањето на активностите за зголемување на конкурентноста на македонската индустрија. Процесот на приближување на Република Македонија кон Европската унија влијаеше за зголемување на свеста на релевантните институции за потребата и значењето од донесување на стратешки документ за интегрирана проактивна индустриска политика со координација на постојните и идни политики, кои се во функција на зголемување на конкурентноста на македонската индустрија. Индустриска политика на Република Македонија 2009-2020 е во согласност со индустриската политика на ЕУ која се развива во правец на имплементација на Лисабонската стратегија - зајакнување на индустрискиот сектор и создавање предуслови за раст и развој, базирани на знаење и иновации. Целта на европската индустриска политика е забрзување на прилагодувањето на индустријата кон структурните реформи, охрабрување на иницијативите, развој и соработка помеѓу преземените активности и поттикнување на потенцијалот на индустријата за иновации, истражување и развој на технологии. Обновената индустриска политика во ЕУ ги промовира: истражувањата, креирањето на знаење и дифузијата на технологии. Таа е хоризонтална по природа и упатува на соработка со другите политики за забрзување на пристапот кон пазарот, со охрабрување за создавање на нови фирми и конкуренција, градејќи ја конкурентноста врз основа на иновативност. Република Македонија, како земја кандидат за влез во ЕУ, го следи овој пат со создавање на сопствена современа индустриска политика прилагодена на домашните услови.

Проектот за развивање на индустриска политика во Република Македонија се одвиваше во три фази:

Прва фаза - Бенчмаркинг студија за улогата, креирањето и мерките на индустриската политика, врските со другите политики за ефикасно практично делување и организациона поставеност за имплементација, согласно искуствата и најдобрата пракса во земјите на Европска унија и други земји, со извлекување на применливи сегменти за Република Македонија.

Втора фаза – Студија за мерење на индикатори на конкурентност на македонската индустрија со Секторска анализа на избрани индустриски сектори со која ќе се воспостави систем за мерење и евалуација, кој ќе обезбеди редовен мониторинг на позицијата на македонската индустрија од аспект на меѓународната конкурентност.

Трета фаза – креирање на национален документ Индустриска политика на Република Македонија 2009-2020, како комплексен процес на развивање на проактивна, интегрирана индустриска политика во рамки на Меѓу министерската работна група за индустриска политика, формирана како резултат на неопходност за координација на политиките заради нивната дисперзираност и консултација на пошироко ниво. Процесот за развивање на индустриската политика се водеше во постојан дијалог со бизнис заедницата, стопанските комори, универзитетите, науката и Националниот совет за претприемништво и конкурентност. Предлог Национална индустриска политика на РМ претставува амбициозен но и остварлив план и политика за остварување на приоритетите на развојот и создавање конкурентна економија која максимално ги афирмира и активира човечките, материјалните и природните потенцијали на Република Македонија и нејзините развојни предности.

Министерството за економија, преку своите постојни програми: Програма за поттикнување на конкурентноста на македонски производи и услуги; Програмата за развој на претприемништво, конкурентност и иновативност на мали и средни претпријатија; и Програма за развој на кластерското здружување; како и преку нови програми и мерки од индустриската политика, активно работи на создавање на поволна клима за работа и поттикнување на развојот и конкурентноста на фирмите и економијата. Програмите се дизајнирани со цел финансиска поддршка на деловните субјекти во создавање на производи и услуги кои ќе ги задоволат строгите критериуми и стандарди за квалитет на странските пазари, како и нивна промоција на разни меѓународни

манifestации. Годинава тоа подразбира надоместување на дел од трошоците за: сертификација на *ИСО, ХАЦЦП, СА 8000. За изработка на идејно решение за индустриски дизајн на производ, за поднесување на меѓународна пријава на патент. Учество на конференции, саеми, работилници, бизнис-форуми и други промотивни настани. Како и изработка на промотивни материјали за одредени индустриски гранки.

10.Профитабилност, инвестиции и финансии

Странските директни инвестиции како инвестиции од страна на една компанија или поединец, од една земја со бизнис-интереси во друга земја, во форма на воспоставување на деловни операции или стекнување на деловни средства, како што се сопственост или контрола на интереси благодарение на веќе одамна започнатиот процес на глобализација, кој има континуиран карактер, пред се кога се работи за светската економија и глобалните економски текови, бележат континуиран раст на нивното значење на глобалната сцена, а особено за државите во развој.

Според Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД), СДИ представуваат состојба во бизнисот кога странскиот инвеститор купувајќи ја домашната компанија се стекнува со нејзина контрола.(ОЕЦД) ја дефинира контролата како сопственост на 10% или повеќе од бизнисот.Мултинационалните корпорации (МНК) или мултинационални претпријатија (МНП) се едни од најпознатите форми на бизнис субјекти кои инвестираат на ваков начин.

Иако консензус не е постигнат во економската наука, сепак, емпириските истражувања укажуваат на тоа дека странските директни инвестиции се од голема важност, односно играат голема улога во економскиот раст и развој.Странтските директни инвестиции од таа гледна точка, би можеле да се наречат катализатори на растот и развојот на една економија.

Преку овие инвестиции државите обезбедуваат потребен капитал, современа технологија, пристап до меѓународни пазари, ја зголемуваат продуктивноста, конкурентноста, создаваат современ менаџмент. Заради тоа државите мора да имаат правилно конципирана макроекономска политика занивно привлекување. СДИ најчесто доаѓаат и со

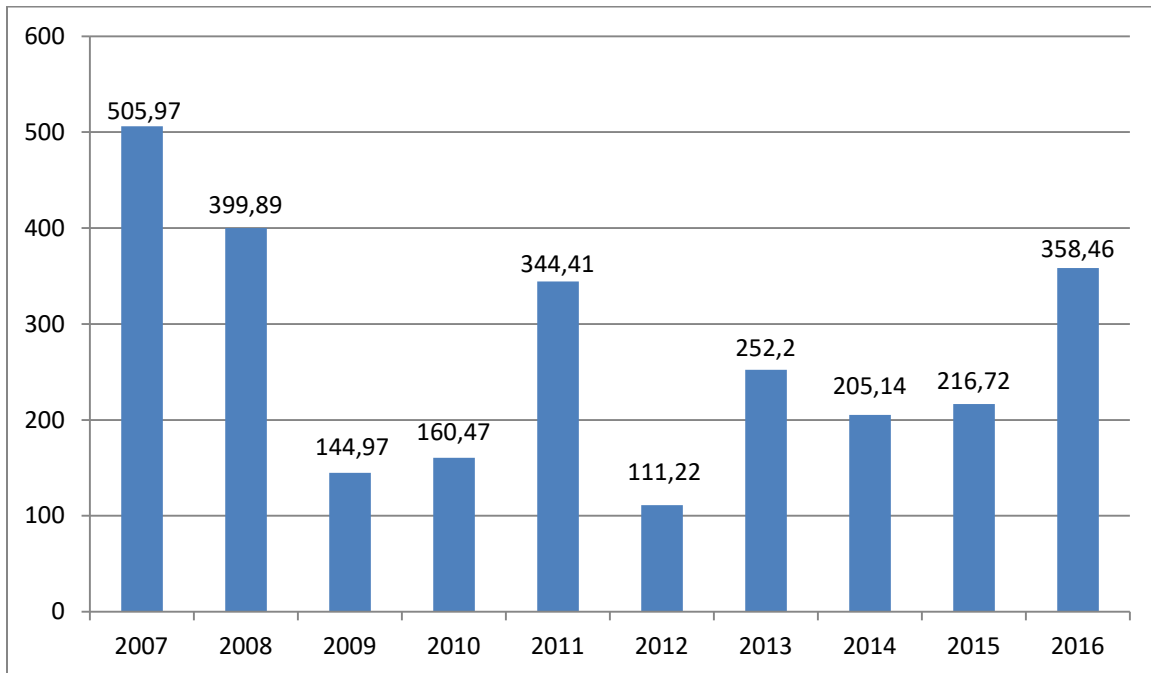
свои тимови на стручни лица – најчесто во сферата на менаџментот, како и другите раководни позиции.

Од овие причини Република Македонија по осамостојувањето се одлучи за определба и изградба на пазарен систем каде што постојната законска регулатива беше реформирана и претрпи драстични измени со цел да понуди еднакви права и услови за домашните и странските инвеститори, како и за заштита на нивните права, преку поголема сигурност на странските вложувања, сè со цел зголемување на атрактивноста на земјата. Денес Р.М. развива политика за привлекување на СДИ, нудејќи посебни повластици за странските инвеститори преку различни даночни и неданочни ослободувања. Со оваа политика треба да се усогласат националните интереси со деловните интереси и стратегии на странските инвеститори, пред се преку создавање на поволна инвестициска клима. За таа цел е неопходно постојано надградување на макроекономската политика, создавање на институционални основи и спроведување на соодветна фискална, монетарна, социјална и надворешно-трговска политика. Со оглед на фактот дека во Република Македонија приливот на СДИ е во далеку помал обем од очекуваниот, за правилно конципирање на стратегија за привлекување на СДИ неопходно е постојано следење на состојбите со меѓународното движење на капиталот на светско, а особено на регионално ниво и преку постојана анализа да се отстрануваат ограничувањата и зголемуваат можностите за привлекување на СДИ. Зголемувањето на странските директни инвестиции, како и зголемувањето на економскиот раст и конкурентноста на трајна основа, повисока стапка на вработеност, пораст на животниот стандард и квалитетот на живеење се едни од стратегиските приоритети и главните цели на Владата на Република Македонија. Како и што беше наведено во нејзината Програма за Јавни Инвестиции, стратешка нејзина цел е привлекувањето на СДИ при што наведено е дека освен тоа што странските инвеститори ќе добијат ист третман како домашните, правната сигурност на инвеститорите ќе биде особена грижа на Владата на Р.М.

ТИРЗ како една од формите за промоција и имплементација на политиките за привлекување странски директни инвестиции (СДИ), со привлекување странски и домашен капитал за развој на нови технологии и нивна примена во националната економија имаат за цел забрзување на економскиот развој во стопанството односно зголемување на конкурентноста и вработувањето. Во Република Македонија досега се основани 15 технолошки индустриски развојни зони и тоа Скопје1, Скопје2, Скопје3,

Штип, Тетово, Струга, Прилеп, Кичево, Гевгелија, Радовиш, Берово, Делчево, Веница, Струмица, и Ранковце.

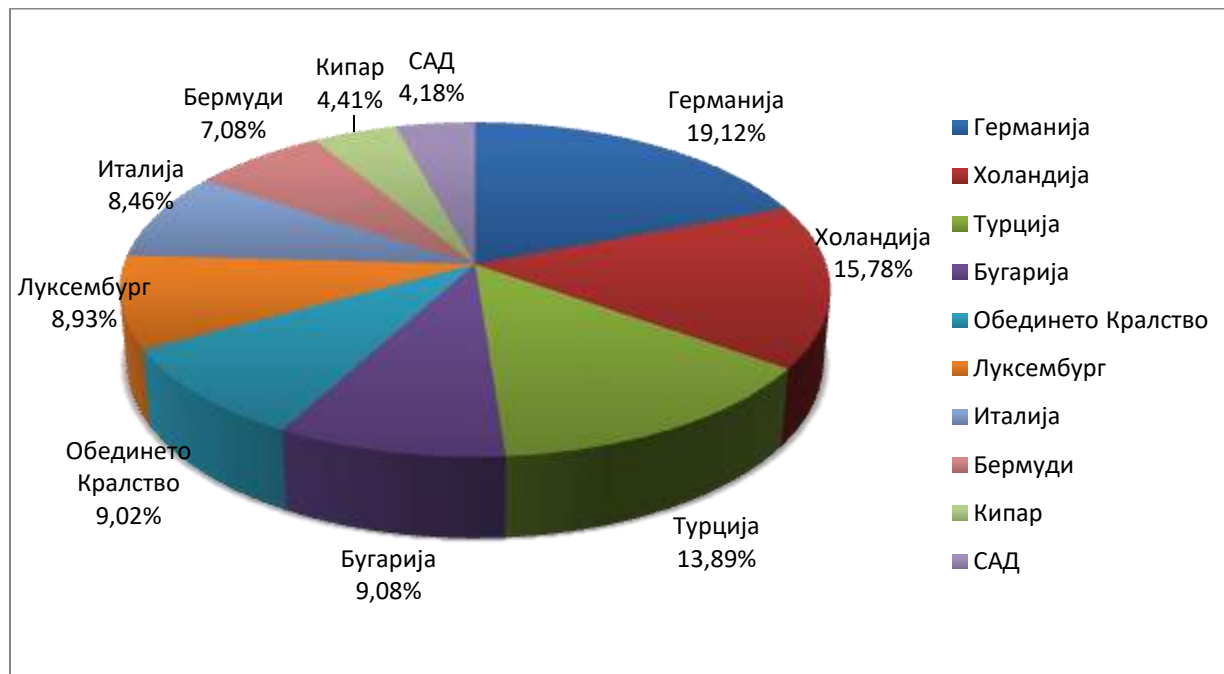
**Графикон 10-1 Странски директни инвестиции по години 2007-2016
(во милиони евра)**

Извор: Народна банка на Р.М. 2017

Според податоците од Народната банка на Република Македонија за 2016та година, можеме да заклучиме дека со речиси 358.46 милиони евра директни инвестиции 2016та е една од најдобрите години во изминатите 10 и го исполнува нивото остварено во 2011-та, додека пак во однос на минатата година постои зголемување на СДИ за 141.74 милиони евра.

Графикон 10-2 Процентуална распределба на СДИ

Извор: Народна банка на Р.М. 2017

Графиконот 10-2 ја покажува процентуалната распределба на најголемите 10 земји по бројот на СДИ во Р.Македонија при што може да се забележи дека најзначајни земји од каде доаѓаат инвестициите се Германија Холандија и Турција кои што со околу 93 милиони евра процентуално опфаќаат нешто помалку од 50% од сите СДИ во 2016.

Во очекување на нова програма постоечката програмата за јавни инвестиции во Република Македонија која што го опфати периодот од 2011-до 2013 беше подготвена согласно на Програмата за работа на Владата на Република Македонија. Почнувајќи од 1995 година, во Министерството за финансии е оформена база на податоци за инвестициони проекти од јавната инфраструктура на Република Македонија, врз основа на податоци што се доставуваат од надлежните министерства и кои постојано се иновираат. При подготвувањето на Програмата се имаше предвид дека преземените активности за интензивирање на реформските процеси во земјата, а особено трансформационите процеси во јавниот сектор бараат да се пристапи кон примена на адекватна методологија во спроведувањето на планирањето на јавните инвестиции и следење на нивната реализација, за што Светската банка и Европската унија преку Програмата PHARE обезбедија соодветна техничка поддршка на Владата на Република Македонија. При подготвувањето на Програмата се имаа предвид секторските развојни политики и приоритетните инфраструктурни проекти кои се содржани во Програмата за

работа на Владата на Република Македонија за периодот 2008 - 2012 година. Со Програмата 2011-2013 придонесот на Владата во спроведувањето на стратегијата за јавни инвестиции ќе биде изразен, пред се, преку организирање, поддржување, регулирање, промовирање и поттикнување на развојните активности во доменот на јавниот сектор. Поддршката на динамизирањето на инвестициите се наметнува со својата приоритетност, поради потребата од надминување на состојбите на недоволна развиеност и незаокруженост на инфраструктурата, како и релативно техничко-технолошката застареност и ниска ефикасност на капацитетите. Развојната политика на Владата на Република Македонија за инвестирање во јавната инфраструктура на земјата на среден рок и подолгорочно се базира на динамична инвестициона активност која, се очекува, да резултира со оптимализација на користењето на постојните капацитети, реконструкција и модернизација на јавната инфраструктура во функција на обезбедување економичност и повисока ефикасност, како и поскоро довршување на започнатите економски оправдани проекти, имајќи ги предвид опциите на помали трошоци. Тежината на проблемите со кои се соочува земјата и длабочината на зафатите кои треба да се реализираат, во услови на недостаток на сопствени средства и лимитирани можности за задолжување на земјата во странство, бараат поинтензивно ангажирање на странски капитал, пред се, со директни инвестиции, заеднички вложувања, концесии, јавно приватно партнерство, донаторства, како и селективно задолжување во странство во согласност со Среднорочната стратегија за управување со јавен долг. За оваа цел е основана Агенција за странски инвестиции. Приодот кон активностите за подготовка на оваа Програма се базира на соодветна методологија за селекција на проекти и ефикасен мониторинг на реализацијата на Програмата, како и на постигнување на конзистентност на првата година на Програмата, со капиталните расходи од Буџетот на државата, за истата година. При изготвувањето на Програмата за јавни инвестиции во Република Македонија 2011-2013, при одредувањето на приоритетните потреби се имаа предвид секторските развојни политики и приоритетните инфраструктурни проекти содржани во Програмата за работа на Владата на Р. Македонија за периодот 2008-2012 година, расположивата проектна документација и реалните можности за обезбедување на средства за капитални инвестиции од: (1) Буџетот на државата; (2) фондовите; (3) сопствени средства на инвеститорите; (4) домашни банки (5) донации; (6) странски кредити, во согласност со Среднорочната стратегија за управување со јавен долг. Во наредните години се очекува и постепено користење на средства од предпристапните фондови на Европската унија. Во Програмата за јавни инвестиции во Република

Македонија 2011-2013, се вклучени, пред се, капитални инвестициони проекти кои согласно со искажаните приоритетни потреби на одделните министерства се од значаен придонес за развојот на секторот и имаат соодветно изготвена инвестиционо- техничка документација.

Користена литература

Државен завод за статистика (2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007,2008, 2009 2010, 2011, 2012, 2013 и 2014,2015 и 2016)

Народна Банка на Република Македонија (2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007,2008, 2009 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 и 2016) Скопје.

Македонска банка за поддршка на развојот (2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 2010, 2011 2012, 2013, 2014, 2015 и 2016)

Годишен Извештај (2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 2010, 2011, 2012, 2013 и 2014 и 2015) Скопје

Министерство за економија (2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 и 2016) Серија на законодавни документи кои се однесуваат на претпријатијата, Скопје

Министерство за финансии на Република Македонија (2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 и 2016) Скопје.

Опсерваторија за МСП во Македонија (2002, 2003, 2004, 2005, 2007, 2008, 2009, 2013, 2014 и 2015) .

Централен регистар (2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008 2009, 2010, 2012, 2013, 2014, 2015 и 2016),

База на податоци за домашни сметки и правни лица (2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 и 2016) Скопје.

Европска Повелба за мали и средни претпријатија (2003, 2004, 2005, 2006, 2008 и 2009), Национален извештај (2003, 2004, 2005, 2006, 2008 и 2009) Скопје.

Европска Комисија, Извештај за имплементација на Европската Повелба за мали и средни претпријатија во земјите од западен Балкан, Брисел

Завод за платен промет (2000), База на податоци за мали и средни претпријатија 1999, Скопје.

Закон за сметководство (Службен весник на РМ бр. 42/93, 48/93, 6/95, Уставен Суд бр. 247/95, 248/95, 271/95, 304/95, 3/96, 32/98, 39/99 и 70/01)

Закон за трговски претпријатија (Службен весник на РМ бр. 28/96 Амандмани објавени во Службен весник бр. 7/97, 21/98, 37/98, 63/98, 39/99, 81/99, 37/00, 31/01, 06/02 и 61/02)

Институт за претприемништво и раководење со мал бизнис (декември 2000), Slovene Entrepreneurship Observatory 2000, Марибор

Канцеларија за заштита на интелектуални права (2000), Студија на податоци од анкетата на терен 571 претпријатие во Република Македонија во врска со активностите на проектот за формирање центар за технолошко набљудување, Скопје.

Опсерваторија на Европските МСП бр. 2 (2002), МСП во Европа, вклучувајќи и првичен осврт на кандидатите земји за членство во ЕУ, Луксембург.

OECD Конференција на министерствата за мали и средни претпријатија (2004), МСП статистика: кон посистематски статистички мерења на однесувањето на МСП, Истанбул.

OECD - EBRD (септември 2003), Југоисточен европски регион - Регионална оцена на политиката за претпријатија, OECD, Париз.

OECD - EBRD (октомври 2003), Р. Македонија - Регионална оцена на политиката за претпријатија, OECD, Париз.

Пендев, D. et al. Малите претпријатија во развојот на стопанството на Република Македонија (2002), Економски Институт, Astra Art, Скопје.

Руски истражен центар за МСП, Руски Извештај за Опсерваторијата на МСП, Москва.

SEED (, Побарувачката на услуги за развој на бизнисот на малите и средни претпријатија во Македонија, Скопје.

Thuss, Holger J., Улогата на МСП во вкупната економија. 7-ми Форум на експерти во Македонија, Скопје.

ФИАС (2003), Административни процедури за бизнис во Македонија, Скопје.

Фондација за развој на претпријатијата во Македонија (2002),

Активности за мали и средни претпријатија во Македонија, Скопје.

Dallago, B. (2003), Важноста на малите и средни претпријатија за економиите во транзиција, Публикација на ОН.

